

Előretölt

helyőrség

2022. november 19. V. évfolyam 11. szám

3 Varró Dániellel
L. Móger Tímea
beszélgetett10 Hódi Éva: 150 éves
a Magyar Nyelvőr15 Verebes Ernő:
Hangörökségek

tárca

HONVÁGY OTTHON

Majoros Sándor

A tudomány mai állása mellett úgy véljük, honvágya csak a szülőházától távol lehet az embernek, de ez nem mindig van így. Nekem ugyanis emésztő honvágyam volt a bácskai síkságon is, persze nem minden ok nélkül.

Az igazság mosdatlan arcához az is hozzátartozik, hogy ehhez a speciális honvágyhoz az kell, hogy mindenfélét összeolvasunk. Eltűnőfélben lévő gyerek-korom alkonyán, amikor a fantáziálgatás lassan átadja helyét a kíváncsiságnak, nagyon kedveltem az útleírásokat. Ma már nem létezik ez a műfaj, mert sokkal könnyebb kézbe venni egy videókamerát, és rögzíteni vele az utazás legfontosabb eseményeit, de szűk ötven évvel ezelőtt még a szöveg és a hozzá tartozó kevés fotó mutatta meg nekünk a világot. A fényképeket akkoriban csaknem vallásos tisztelet övezte, így ha egy kiadvány fotókat is magában foglalt, az maga volt a csoda.

Negyedikes lehettem, amikor a kezembe került egy ilyen kiadvány, és rögtön el is varázsolt. Mindez egybeesett azzal, hogy a szüleim kijelentették: már elég érett vagyok ahhoz, hogy megpróbálkozzak a kapálással, de nem a kertben, mert az csak játék, hanem kint, a határban, a kukoricaföldön. Bizton állíthatom, hogy ennél a munkánál lélekölőbb tevékenység a Föld hátán nem létezik. Inkább kevesebb, mint több sikerrel próbáltam a kezemhez idomítani az apámtól kapott eszközt, és miközben a horizont meg az ég találkozási pontján a parcella végét kerestem, eszembe jutott az a könyv a csodálatos Patagóniáról.

Tökéletes ellentéte volt az a táj ennek, itt a szemem előtt: égis növekvő sziklacsipkés hegyek, bizarr növényekkel ritkán benőtt völgyek, és ki tudja, hová kanyargó, sebes sodrású patakok váltogatták egymást, ameddig a szem ellátott. Kukoricának vagy a föld megművelésének nyoma sincsen, minden úgy létezik, ahogy azt a Jóisten egy különösen ihletett pillanatában megteremtette.

Az valahogy elkerülte a figyelmet, hogy ez a sok szépség nem minden ok nélkül maradt ennyire érintetlen. Patagóniához nagyon közel van a Tűzföld, ahol a bolygónkon tapasztalható leghevesebb viharok tombolnak, ráadásul ezek között a vadregényes hegyek és fennsíkok között keveredik össze az Antarktisz jeges hidege az északról érkező mérsékelt égövi légáramlatokkal.

A kapával szaporán suhintgatva és bizony számos kukoricahajtás korai halálát okozva igyekeztem felzárkózni a szüleimhez, mert ők a fény sebességével távolodtak tőlem. A közöttünk növekvő távolság olyan érzést támasztott bennem, hogy a számkivetettség az, ami a bácskai határt és Patagóniát össze-

köti. A vágakozás persze mindig szelektív, így ez a képzelgés sem terjedt ki arra, hogy mihez is kezdenék azon a távoli tájon. A falusi ember szerint a szépséget nem eszik kanállal, és ez ott, a messzi Dél-Amerikában talán fokozottan igaz. Abban a földben nem él meg semmi, még valódi erdők sincsenek, mert ha lennének, az emberiség már rég rájuk tette volna a kezét. Mégis csak jóval később, már felnőtt koromban jutottam el ahhoz a felismeréshez, hogy a honvágy nem a jelenből és főként nem a jövőből fakad, hanem csakis és kizárólag a múltból, ahogy a kukorica a mi zsiros, kékesen csillogó termőföldünkéből. Műtrágyaként pedig emlékek kellene hozzá, jók és rosszak vegyesen.

Az otthoni honvágy ebben a formában csak egy rövid ideig tartó kellemetlenség lecsapódása volt, közismertebb nevén: vágyalom a jobb élet után. Lehet, hogy a bácskai határ sívárnak tűnik, de hogy nem lélektelen, azt most már határozottan állítom. Talán ebben még előrébb is van, mint Patagónia, mert ott a magány nem csak átmeneti jellegű, mint nálunk, amikor egy kukoricaföld bűvös körében forgolódunk. A látvány varázslata emiatt hamar átadja helyét a kétségbeesésnek, hogy lám, egyedül vagyunk ebben a félelmetesen csodálatos környezetben, és szó sem lehet arról, hogy a nap végén, a kapák megtisztogatása, biciklire kötözése után egy rövid, kényelmes karikázást követően

vár bennünket a finom vacsora, amit nem mellékesen a megtermett kukoricán alapuló jószág-tartásnak köszönhetünk.

De Patagónia azóta is mágneses erővel vonz magához, és ez a kötődés úgy erősödik, ahogy csökken az esélyem, hogy odalátogassak. Ha valamilyen csoda folytán ez mégis bekövetkezne, és ott állnék a könyvben leírt, filmekben látott égis növekvő hegyormok előtt, az emberi természet sajátosságából fakadóan biztosan a mi barátságos bácskai síkságunk után sóhajtoznék, hogy bár ez mind nagyon szép, azért valahogy jussak innen haza, épségben, egészségben. Majdnem biztos vagyok benne, hogy ennek érdekében még a kapálást is bevállalnám.

vezérvess

Jász Attila

Amikor a búcsú angyalai hamut szórnak fejedre

Li Taj-po-változatok

I.
a langyos ősz újra meztelenre vetkőztet,
mintha még nyár lenne, de most már
csak óvatosan nyalogatnak körbe
a napsugarak,

a lassan már spanyolfallá vált fügefafa mögött
a nyugágyban csukott könyvvel kezében
a felhőket bámulva várod, hogy elmúljon
belőled a világ

kiálltál az ősz eleji langyos záporba
meztelenül, na de mégis mit vártál ettől?,
semmit, és éppen ez volt benne a legjobb,

elengedtél minden szándékot, lemosattál
minden elhatározást, álltál csak ott
megszabadultan

egy nap, amikor már elég öreg leszel hozzá,
hogy ne csak a műveidből, az életedből is
papírhajót hajtogass,

ráncosra repedezett, kopár sziklák háttérével,
meztelenül és borgőzősen
egy csónakból

magadhoz öleled a teliholdat, és elmerülsz az
Öreg-tó majdnem mozdulatlan és sötétzöld
tükre mögött

A MÁSIK LAKÁS

Tóth Eszter Zsófia

Apa temetése előtti nap volt. Jéghideg december. Sms pittyent a telefonomon. Anya írt: Kislányom, menjünk ki ma a temetőbe, lehet, hogy nem ásták ki a sírt, nézzük meg. PA.

Anya mindig így írta alá a leveleket: PA, vagyis Puszi, Anya.

Néztem az üzenetet, és nem értettem. Hogyhogy nem ásnak ki egy sírt?

– Nézd – mondtam a férjemnek. – Szerintem mi lehet ez? Mitől fél anyám?

– Gyere, nézzük meg az interneten – mondta ő.

Akkoriban az internet még újdonságnak számított, az is, hogy bármit meg lehet keresni rajta. A férjem mindig jobban

eligazodott ezekben a dolgokban, mint én.

– Nézd csak, valószínűleg anyukád ezt a cikket olvasta – mutatott a képernyőre.

„Elfelejtették kiásni a sírt, meghíusult a temetés”.

– Na de ez az Új köztemetőben történt, nem a Farkasréten – mondtam én.

– Mindegy, megtehetsz ennyit anyukáért, menj ki vele – mondta a férjem.

– Te kijössz? – kérdeztem.

– Nem, tudod, hogy dolgozom. És ez a te ügyed, nem az enyém – válaszolta a férjem.

Vonszoltam magam a temetőbe. A sírnál már ott állt anya, fekete bundában,

fekete kalapban. Ruhája az illendőségnek megfelelő.

– Nem véletlenül hívtalak ide – kezdett bele anya.

– De miért nem hívtál fel? – vágtam közbe. Éreztem, valami olyat szeretne mondani, amit rossz lesz hallanom. Ami mindent megváltoztat.

– Hiába van ez a mobiltelefon – folytatta. – Én nem foglak téged hívogatni. Csak sms-t írok. Ha szeretnél tőlem valamit, hívjál, bármikor, akár éjjel is.

És anya ezt be is tartotta, abban a húsz évben, ami még előtte állt.

– Szóval azért hívtalak ide, nem tudom már tovább magamban tartani a titkot. Van

még egy lakásom. Öt évvel ezelőtt vettem. Egy kicsi garzonlakás a kilencedik kerületben. A nővéremmel közös.

Megszólalni sem tudtam.

– Anya, de hát miért? És miért titkoltad el?

– Most már mindegy az a miért. Az a lényeg, hogy van. Nem is örülsz?

– Nem tudok mit mondani – feleltem.

Egy dologra gondoltam, miközben álltunk a kiasott sírnál. Minél előbb Imre bácsinál szerettem volna lenni, apám legjobb barátjánál. Persze már a temetés után.

Imre bácsi szívélyesen fogadott, de meglepődtem, mennyit romlott az állapota ahhoz képest, amikor legutóbb láttam. Már csak bottal tudott közlekedni:

– Ne haragudj, Klárikám, hogy nem voltam ott apád temetésén. De hát látod, le vagyok robbanva. Köszönöm, hogy eljöttél.

– Semmi baj, Imre bácsi. Lélekben ott voltál velünk.

Imre bácsi poharakat hozott, és egy üveg vörösbort. Miközben töltött, ezt mondta:

– Na mesélj, Klárikám, mi nyomja a szíved.

– Anyának van még egy lakása. A sírgödörnél mondta el.

– Hát, választhatott volna jobb helyet is. De hát tudjuk, anyád a jelenetek nagymestere. De hogyhogy még egy lakás? Mi ez az egész? Apád, mondjuk, érezte, hogy titkol valamit, de erre nem gondoltunk, hogy vett még egy lakást. Ez viszont sok mindent megmagyaráz – töprengett tovább Imre. – Emlékszel, amikor külön kasszára mentek?

Hogyne emlékeztem volna. Anya azt mondta, apa túl sokat költt rám, a szép ruháimra meg a könyveimre. És legjobb lesz, ha apa a rezsit fizeti, és ő, mármint anya, átveszi a ruházkodásom.

– Igen, apád mindig azt mondta, olyan szép vagy, mint egy manóken.

– Emlékszik, Imre bácsi, akkor kezdtem dolgozni az egyetem mellett. Tanítványok, telefonügyelet, muszáj volt csinálni. Anya mindig a használsruha-boltba vitt. Én meg tetszeni szerettem volna.

– Emlékszem, persze. És arra is, apád büszke volt rád, hogy helytállsz az egyetemen és a munkában.

– Imre bácsi, most mi lesz?

– Most már nincs jelentősége annak, anyád hogyan szerezte azt a lakást – mondta Imre. – Az a jó, apád ezt nem tudta meg. Anyád

biztos, hogy odaköltözött volna, ha elválik tőle. Aztán apád beteg lett, változott a terv. Valószínűleg ez történt. Bár sosem értettem anyád, jó dolgában nem tudta, mit csináljon. Ha jól mentek a dolgok, akkor ő mindig csinált valami hisztit. Ez is az lehetett. De most ne ostorozd ezért, nektek a jövőbe kell nézni. És ebben a jövőben apád már nincs itt.

– Anya, és mi lesz azzal a lakással? – kérdeztem egy fél év múlva anyámat, amikor szoba bírtam hozni a témát úgy, hogy ne kiabáljak, és ne mondjam azt, hogy átvert és elárult engem és apát.

– Mi lenne? – mondta anyám. Már nem viselt feketét. Narancssárgában járt, és vett egy strandbérletet is, csakibarnára volt sülve. – Kiadom a lakást. Mi más lenne?

Sok év telt el, a fiam, aki akkor még csak gondolat volt, már kamasz fiú lett, amikor egyszer anyám ült a nagyszobánkban, és azt mondta:

– Szeretnék mondani nektek valamit. Hívd ide az unokámat is.

– Eladom a másik lakást – közölte anya.

– Hogyhogy? – kérdeztem.

– Az unokám már nagy, és nekem ő a mindenem. Utazzatok a pénzből, meg jó lesz az majd, ha egyetemre megy.

– És a nővéred? – kérdeztem.

– Vele már mindent megbeszéltem, nem ellenzi.

A lakás gyorsan elkelt, kis garzon volt, az a típus mindig keresett a városban.

– Átutaltam nektek a pénzt – mondta anya. – És most ünnepeljünk. Alex, melyik egyetem tetszene neked? Most már tanulhatsz bárhol.

– Anya, szerintem nagyit érezte, hogy meghal – mondta a fiam. Anyám sírjánál álltunk, de már a temetés után. Mindenki elment, az eső zuhogott.

– Miből gondold? – kérdeztem.

– Abból, hogy eladta a lakást, és nekünk adta a pénzt. Így akarta jóvátenni, hogy elárult téged és nagyapát.

– Ez valószínűleg így van, milyen jól mondd – válaszoltam. – De nézd csak, integetnek Attiláék. Szerintem azért, hogy menjünk velük haza, ne ázzunk az esőben.

– Induljunk, anya – mondta a fiam. – Alig várom, hogy hazaérjünk, és Attilával játszunk egyet a honfoglalós játékkal. Nem véletlen ő a legjobb barátom ovi óta. Tudod, anya, az élet megy tovább.

Esőerdő, 2017

INNEN ÉS TÚL A MASZAT-HEGYEN

L. Móger Tímea

Varró Dániel számára a legfontosabb a hitelesség – Most könyvfolytatáson dolgozik

A vajdasági olvasótábor a palicsi Nyárhangoló Fesztivál keretében zajló könyvbemutatón ismerkedhetett meg közelebbről Varró Dániel költővel, műfordítóval. A tucatnyi gyerekverses-, mesés- és egyéb sikerkönyvek neves szerzőjét Galán Angéla kérdezte az eseményen. Hangulatos és alapos beszélgetésük nyomán egyebek mellett rácsodálkozhattunk, hogy a könyved, közvetlen hangú vers-történetek írójának kedvenc „hosszúverse” nem más, mint Puskin *Anyeginja*, továbbá, hogy minden családtagjának írt már mesét, régen pedig a Fradinak meg a Manchester Unitednek drukkolt, az angol nyelvből való műfordítás folyamatai segítettek megtalálni a (magyar) hangját, és néha, mint evés közben az étvágy, írás közben jön meg az ihlet.

Miközben hallgattam a beszélgetést, felolvasást, figyeltem a Palicsi-tó Női strandjának termében összegyűlt népes közönséget is. Nevettek a gyerek- és felnőtt szemek, folyamatosan mosolyra húzódtak a szájak... Varró Dani-s derű költözött a patinás térbe. Vajon az ilyen és ehhez hasonló vidám, játékos, olykor nonszensz hangnem és témaválasztás csöppet feloldhatja a magyar irodalomra jellemző melankólia „hagyományát”? Hogyan lehet megőrizni magunkban ezt a közvetlenséget, gyereklelkűséget, illetve mindez elősegíti, hogy egy szerző mind az olvasó, mind a kritika tükrében is ilyen (el)ismert legyen? Egyebek mellett ezeket a témákat boncolgattuk az alábbi beszélgetés során, sőt Varró Dániel azt is elárulta, egy könyvfolytatáson dolgozik jelenleg.

Író gyerek volt, gyerek íróvá lett. Milyen fordulópontok vezettek mindehhez pályája során?

– Ha röviden kellene összefoglalni, azt mondanám, kizárásos alapon maradt nekem az írás, másban nem voltam elég tehetséges, ez viszont bejött. Másrészt bizonyos, hogy azért lettem íróember, mert előszóban sosem tudom elég jól kifejezni magam, írásban viszont igen. Az iskolában is mindig az történt, hogy ha hirtelen felszólítottak az órán, akkor csak hebegtem-habogtam, de ha fogalmazást vagy írásbeli dolgot kellett írni, az mindig jobban sikerült, inkább írásban tudtam magam kifejezni. Mindig problémát jelentett számomra a fogalmazás, a nyelv és az írás. Szokták mondani, hogy az lesz író, akinek problémát jelent az írás. Azt hiszem, rám ez kifejezetten igaz.

Hogyan lehet (magunkban) megőrizni a közvetlen hangnemet, a gyereklelkűséget?

– Mindig szerettem a meséket, a verseket. Még iskolás, középiskolás koromban is néztem a tévében az esti mesét, meg gyerekverseket olvastam, tehát gyereklelkű voltam még fiatal felnőtt koromban is. Később gyerekeim születtek, velük voltam nap mint nap, ráadásul mindhárom teljesen más személyiség, általuk lett bőven tapasztalat. Tehát ők

segítenek mindezt megőrizni, ugyanakkor érzem magamon, ahogy öregszem, különböző tanulságok óhatatlanul beszűrődnek a mesékbe, az apai szerepből adódóan is. Szóval kicsit változik a hangnem, de véresen komolyakat bizonyára nem fogok írni ezután sem, inkább ez a jókedvű, gyermeki hang az, amelyet véglegesen a sajátomnak érzek.

Vajon ez a közvetlen hangnem a titka annak, hogy mind a kritikusok, mind az olvasók szempontjából pozitív megítélése van a műveinek?

– Nagyon örülök mindennek, és a mai napig igazából csodálkozom azon, hogy ilyen sokan szeretik azt, amit írok. Ami nekem fontos, és amiben hiszek, még ha ez már kicsit ódivatú dolognak, kifejezésnek tűnhet, az a hitelesség, hogy próbálok az maradni. Mivel én ilyen egyszerű, gyereklelkű ember vagyok, ezért abban bízom, hogy kevés bennem a megjátszás, és mindez hitelesnek minősül az olvasó meg a kritika számára is.

Nem beszélve arról, hogy műveit továbbgondolják, színházi, zenés produkciók formájában „kelnek életre”, nyerne új értelmet (is). Hogyan érinti mindez, örül ennek?

– Nagy öröm, hogyha egy-egy írásnak lesz utóélete. A *Túl a Maszat-hegyen* című könyvem az első, amelynek leginkább volt utóhangja, abból készült bábszínházi előadás, színházi előadás, Presser Gábor írt hozzá zenét. Mindez nyilván hozzájárult az ismertségéhez, a sikeréhez is. Jelentős dolognak számított, hiszen majdnem rajzfilm is lett belőle. Más könyveimnek is születtek feldolgozásai, ezek mindig érdekesek számomra. Hogyan lehet színpadra vagy más helyre alkalmazni az írott szöveget...? Olykor valóban teljesen új értelmet is nyerhet ezáltal.

A műfordítás szintén régóta, már kora ifjúságától része az (élet)pályájának. Hogyan került kapcsolatba ezzel a tevékenységgel, illetve van-e olyan munkája, amelyre különösen büszke ezen a téren?

– Angol szakos voltam az egyetemen, és már gyerek- meg középiskolás koromban is olvastam angolul, különböző antológiákat. Mindez számomra azért volt meghatározó, mert amikor elkezdtem verseket írni, sokáig azt gondoltam, hogy én már kész költő vagyok. Aztán tizenöt éves koromban megmutattam az írásaimat az akkori magyartanáromnak. Ő volt az első ember az életemben, aki szemembe mondta, hogy ezek csapnivalóak. Egyből elment a kedvem a versírástól, de aztán megkérdeztem tőle, hogy mi kell ahhoz, hogy kicsit jobb verseket tudjon írni az ember. Erre azt válaszolta, hogy mindig reménytelenül legyen szerelmes, mert csak abból születhet jó költészet, meg hogy sokat szenvedjek, a pokoljárás fontos egy költőnek. Emlékszem, akkoriban próbáltam nagyon megreménytelenül szenvedni, nem ment, nem jött belülről. Mindez rossz érzést keltett bennem, de mivel már akkor olvastam angolul, és volt a családtagok között Amerikában élő nagybácsi, nagynéni, ők küldtek nekem angol versantológiákat. Lett összehason-

Varró Dániel

Fotó: Gruik Zsuzso

lítási alapom: a magyar költészetben kifejezetten erős a lelkiület, a meggyőződés, hogy a valamirevaló költő „bokáig vérben áll”, tragikus hangvételt illik írni, vagy legalábbis melankolikusan, ezzel szemben az angol költészetben ez egyáltalán nincs így, sőt szinte minden komoly angol költő is ír vicces, satirikus verseket. Ott nagy becsben tartják a költőket, akik játékosabb, könnyedebb verseket írnak. Van egy ilyen alkotói vonal is, a nevük: light words, vagyis könnyű vers, azon belül meg nonszensz költészet, amit nagyon szeretek, és sokat fordítottam, merítettem is belőle. Ilyen szempontból is fontos volt számomra, hogy angolul olvassak, hogy lássam, a könnyed, játékos költészetnek is van létjogosultsága, elfér a palettán.

Hogy melyik műfordítói munkámra vagyok büszke? A minap éppen rám írtak Angliából, a Gilbert és Sullivan szerzőpárosnak van egy vicces vígoperája, operettkéje, *A penzance-i kalózkodók*, amelyet módfelett élveztem, és most elkérték ezt a fordításomat, ugyanis létezik ott egy Gilbert és Sullivan Társaság, amelynek van egy ilyen jellegű kiadványa, és szeretnének erről a fordításról írni. Sok ilyen színházi dolgot csináltam, volt egy Tom Stoppard-darab, *A Travesztia*, amelyet fordítottam, és szintén élveztem, szerettem. Abban vannak jó versek jelenetek... Általában aminek a versekhez, a rímekhez köze van, azokat csináltam szívesebben. A szívem csücske a könnyedebb, az abszurdabb, a nonszensz vonal. Abból is sok mindent fordítottam, például egy Shel Silverstein nevű amerikai szerzőt, aki gyerekeknek ír. Tőle több könyvet is fordítottam, amelyekre büszke vagyok, szeretem őket. Örülök, hogy neki „magyar hangja” lehettem néhány könyv erejéig.

Van-e olyan élethelyzet, amikor Varró Dániel „zöldszégesen zölddé” válik?

– Amikor haragos? Viszonylag nyugodt ember vagyok, azért időnként ki tudnak hozni a sodromból, főleg a családtagok, a szívemhez legközelebb állók. Vannak bizonyos vesszőparipáim, amelyekről kicsit fel tudom húzni magam...

Hogyan érzi magát nálunk, itt Palicson, illetve mennyire fontosak a helyek az alkotási folyamatok során?

– Nagyon fontosak. Egyrészt azt figyeltem meg, hogy vannak olyan helyek, amelyek

szokássá tudnak válni. Ahol jól megy az alkotás, oda érdemes visszatérni, azok tudnak ihlető helyek lenni. Másrészt meg nyilván mindig jó valami új helyre elmenni, hasznos a levegőváltás. Egyszer jártam Szabadkán, úgy tizenöt éve, és akkor is tetszett. Most is, ahogy megérkeztünk, lenyűgözött itt a Palicsi-tó látványa meg a környező fás ligetek. El tudnám képzelni, hogy hosszabb időt eltöltsek, ihletetlen alkossak itt.

Hallhattuk, a családtagok (is) szolgálnak műszaként. Hogyan zajlik az alkotási folyamat, illetve van-e Önben eleve meghatározott közlési szándék, amikor leül írni?

– Írás közben jön meg az ihlet, de olyan is van, hogy nem jut eszembe semmi, ezért szükség van arra, hogy legyenek „favágó” részek is, amikor az ember nem érzi magát ihletettnek, de fontos, hogy foglalkozzon vele, gyűjtse az anyagot, próbáljon valamit még akkor is, ha érzi, hogy ez nem az igazi. Amikor pedig jön egy úgymond ihletett állapot, akkor ezáltal adott lesz egy anyag, amellyel az ember már sokat szöszmötölt. Ilyenkor hirtelen átlátom, mi abból a jó, mi nem, és össze lehet belőle rántani valamit. Rendszeresen olvasok is mesét a gyerekeimnek, és az a tapasztalatom, hogy a meseolvasásban nem igazán a tanulságok az izgalmasak, hanem hogy annyi kérdés felmerül, jókat lehet közben beszélgetni.

Lehet-e tudni, min dolgozik jelenleg?

– Szívesen elárulom, a *Túl a Maszat-hegyen* folytatásán dolgozom. Eddig sosem írtam folytatást, az lesz a címe, hogy *Túl a Maszat-hegyen 2.*, és jövőre fog megjelenni, húsz évvel az első könyv után, tehát az évfordulóra. Mindig szerettem volna írni egy folytatást, mert miután megjelent a könyv, azután szembesített egy kislány olvasó, hogy elfelejtettem elvarrni egy szálát. Kérdezte, hogy mi lett Emil bácsi sorsa, és akkor kaptam észbe, hogy az Emil bácsi nevű postás szereplő ott maradt a főgonosz karmai között, börtönében. Elfelejtettem elvarrni ezt a szálát, úgyhogy megnyugtattam a kislányt, hogy természetesen ki fog szabadulni Emil bácsi a börtönből. Azóta éreztem, hogy adósságom ez, hogy megírjam a folytatást. Az pedig különösen jó, hogy a jelzés, az igény egy olvasótól érkezett hozzám.

novella

ELVESZVE

Sarlóval, metszőollóval és egy vödörrel ment ki a hajdani veteményeskertbe.

Útközben a garázs tövéből kitépett néhány fűcsomót.

– Hol kezdjem? – nézett szét az eléje táruló dzsungelen.

Először a kőkerítés mellett futtatott szőlőn akadt meg a szeme.

– Még mindig mennyi fürt csüng róla! – csodálkozott. – Pedig már hetek óta nem győzőm szedni.

Vaktában indult el feléje, átgázolva a citromfű- és mentabokrok közötti csapásokon s a kiszáradófélben levő hatalmas levendulán.

– Ezt is át kellene az idén ültetnem. Tőled tudom, hogy ősszel és tavasszal szokás. Most október. Ez már az ősz. De úgy persze a nap. Valahogy „fellapultak” a hónapok, az évszakok. Mintha semmi sem lenne már a „helyén”. Én sem... Karcsi, akinek felajánlottam, ássa ki és vigye el a saját kertjükbe a szeder-málna oltványnak a kertben szanaszét kinőtt vadhajtásait, azzal hátrított, hogy majd. Majd novemberben, most még korai. Lehet, hogy igaza van. Ő férfi. Ő ért hozzá. Milyen boldog voltál, amikor beszerezted ezt a különlegességet. A drótok, amikre felkötözted a hajtásokat, meglazultak, összevissza lógnak. Az elszabadult hajtások egy része meg itt lapul a fűben. Nem madzaggal kötöttél, hanem valami zöld műanyag karikával, aminek a vége széthúzható, és két kicsi gömbben végződik. Leszedtem néhányat a drótokon magányosan, üresen csüngőkből, fityegőkből, behoztam, most a konyhában vannak egy pohárban. De hogyan lehet ezekkel rögzíte-

ni? És hol lehet ilyen műtűroket beszerezni? Úgy rémlik, hogy Péterváradra jártál át vegyszerekért valami boltba. Nem tudom, azok árulnak-e ilyesmit. Szegény oltvány az idén is termett pár szemet, azokat ott helyben bekaptam. Nyilván meg kellene kapálnom a tövüket. Te a komposztból – talán évente – szórtál is köréjük jócskán, de nekem olyan nehéz onnan kiásni valamennyit. Legalább egy vödörnyit. Emlékszem, mondtad, hogy mindig csak az aljáról, csak a legaljáról kell, mert az már jó érett... De mindig te ástál. Nem hagytál volna engem ezzel kínlódn.

Milyen magasra felfutott a szőlő! A meggyfára, a fáskamra ajtó- és ablakdeszkáira, cserepeire, a kifeszített szárítókötelekre. Milyen meseszerű, vadregényes! Nálunk szőlő terem a meggyfán! Már életemben felfutott, de csak mosolyogtál rajta, mint egy jó viccen. Akkor már valahogy nem nagyon érdekelt semmi. Nem is tudtál lemenni a kertbe. Az az ötlépcsőnyi „mélység” már sok volt neked. Csak a teraszra. Onnan lelátható. Ha nagy ritkán kijöttél, felhúztam a redőnyeit. Sovány válladat átkarolva duruzsoltam, hogy valamivel elszórakoztassalak: „Figyelj! Nézz jobbra. Látod, hogy haladnak a sarkon az építkezéssel? A mi utcánkban csak másfél emeletnyi épületeket engedélyeznek, illetve egy emeletet manzárdal, de ezek három emeletet húztak fel. Valahogy kicsigánykodták. Két egymás melletti ház helyen. Tudod: a Tessényiek és a Remeliék háza helyén. Azt beszéltek, hatvanöt lakás lesz benne. Nézd, már vakolják. Fekete-fehér »kockás« kombinációjú lesz.”

Egyszer-kétszer kihajoltál, megnézted, aztán már nem érdekelt. Akkor már egyre rosszabbul is láttál.

No, akkor szedek egy kis szőlőt... Uhh!... Mi történt? Úgy elterültem, mint egy béka. Pfu. Az orrlukaimat birizgálják a fűszálak. Elszédültem volna? Mostanában sokszor szédelgek. Vagy csak megbotlottam? Mi a csuda ez? Ez a sok apró, kemény, érdes tapintású vacak itt körülöttem? Persze, a meggyfa kiálló hajtásai, amiket én már lemetszettem ugyan, de talán nem eléggé közel a tövükhöz. Vagy nem mindet. Tele van ilyesmikkel a kert. Nem győzőm őket irtani. Hogy terjeszkedne szegény fa! Teleszórja „gyerekeivel” a kertet. Néhány suhángot meg is hagytál. Odaigérted Zolinak, a vízvezeték-szerelőnek, de aztán mégsem vitte el. Illetve vitt belőlük, csak még akart, hátha nem mind fogja meg. Aztán mégsem. Meggondolta magát. Vagy elfelejtette. Azóta megnőttek. Most három szép szál fiatal meggyfánk is van. Majd kivágja őket az új gazda, ha egyszer eladom a házat. Vagy ki tudja?... Fel kellene valahogy kelni. Ha feltérelmelek?... Hát persze. Hiú ábránd. Nincs mibe kapaszkodnom. Ezek a kórók itt körülöttem túl puhák, hajlékonyak. Nincs tartásuk... Nekem sincs. Nincs erőm felegyenesedni. Mit tegyek? Nem mászhatok a betonig. A korlátig. Várjunk csak... Kicsit hátracsúsztatom az alkaromat... Egyik könyék... másik könyék... Most majd a tenyeremre támaszkodom. Nem elég. Majd az ökleimre, azok erősebbek. Hó-rukk! No most: egyik talp, másik talp. A ballal egy lépést hátra, aztán a jobbal. No végre. Fel-egyenesedtem. Hurrá! Micsoda örömök! Látod te ezt onnan föntről? Kész kabaré. De nem tört el semmim! Képzeld: semmim! Persze, mindenütt ez a nagy, buja fű. Rég sarlóztam már. Valamikor borsód, zöldbabod, hagymád, paprikád és mennyi, mennyi paradicsomod termett! Egész nyáron a sajátunkat ettük. És milyen jóízűek voltak! Sokfélélt palántáltál el, hogy egész nyáron teremjenek. A magjaikat külön újságlapokon szárítottad, hogy jövőre is mindből legyen. Mindre felírtad a fajtáját meg valami más adatokat is. Mintha dátumok is lettek volna rajtuk. Nem, nem dobtam ki egyet sem. Ne félj, megvannak, de én már nem használom fel őket. Egy irattartóban őrzöm a sok feliratozott „magos” újságoldalt... Majd egyszer megmutatom a gyerekeknek. Ha hazalátogatnak.

Végül már nem kapáltad, nem is öntöztetted a paradicsomjaidat. Kezdetől fogva szigorúan megtiltottad, hogy a „kertedbe” betegem a lábam. Azt mondtad, ne nyúljak semmihez, mert ott kísérleteid is vannak beállítva. Én azért – már az utolsó időben – titokban meglocsoltam a paradicsomtöveket. Úgy dobogott a szívem, nem jössz-e ki a teraszra éppen akkor, amikor a locsolóval és a kapával „bűnözők”. Egy-két paradicsomkaró még most is ott meredezik a földben. Azt mondtad, ugyanoda akarsz majd ültetni. Nehezedre esett volna már újra leverni őket? Vagy másért? Nem avattál be engem semmibe. Igaz, tudtad, engem nem igen érdekel a kert. Megegyeztünk: az férfimunka. Az enyém csak a virágos előkert meg minden egyéb... Annyira más volt az érdeklődési körünk. Annyira más. Hogy tudtunk mégis békében ennyi ideig együtt maradni? Tulajdonképpen a belső énünk örök titok maradt a másik számára. Hja. Egyetlen könyvemem sem olvastad el. Igaz, én sem utaztam el Zágrábra a doktori védésemre. Félttem, hogy rosszul

Jódal Rózsa

leszek az izgalomtól. A szívem már akkor is rendetlenkedett. A színházba azért elkísértél. Minden bemutatóra. Bérletünk volt. Meg akartál védeni. Mindentől. És talán mindenkitől? Erre fölesküdtél. És amire fölesküdtél, azt be is tartottad. Egyenes ember voltál. Egy hideg, megközelíthetetlen, kikezdehetetlen erős jellem. Egy jellem. Egy önmagába zárkózott Titok.

Mennyi fürt! Ez kései szőlő. Nem ismerem a nevéét, csak azt tudom, hogy büszke voltál rá, mert olyan fajta, amit sosem kell permetezni, és hogy ez állítólag nagy szó. Minden rokonunknak és a barátainak is adtál belőlük tövet. Úgy emlékszem, örültek neki... Azokat ott már nem érem el, túlságosan magasan vannak. Nem merek létrára állni. Ha leesek, és kiáltok, ki hallja meg? Mindenki olyan messze van. És mindenütt, körös-körül ezek a téglafalak. Át sem látok rajtuk, fölöttük. És ha átlátnék? Mindenütt csupa új, ismeretlen arc meredne rám. A nevüket sem ismerem. Kicsérélődtek az utcánk lakói. A kortársaink előregedtek, elhaltak, utódjaik eladják a családi házat, s testvériesen megosztoznak a vételáron. Ez lesz a sorsa a mi házunknak is?

Ezt felviszem a teraszra. Hú, de fáj a derekam! És a fejem... Mi történt a fejemmel?

No lássuk, mit lehet még csinálni sötétedésig. Majd sarlózok kicsit. Előbb a nagyja gazt. A legmagasabbakat. Szépen egymásra hányom őket... Ez mi? Jé, a sóska! Ez megmaradt. De a rebarbara, az kiveszett. Azt már tavaly is hiába kerestem. Három hatalmas bokrunk is volt, és olyan jóízű, különös aromájú kompótokat főztem a szárából, hogy nem győzték dicsegni. Sorjában mégis eltüntették őket. Azt mondtad, kell a hely a paradicsomnak. Valami új fajtát szeretnél kikísérletezni.

Itt valahogy olyan más a fű. Miért? Majd nem sarlóval látok hozzá, hanem kézzel... Olyan furcsa.

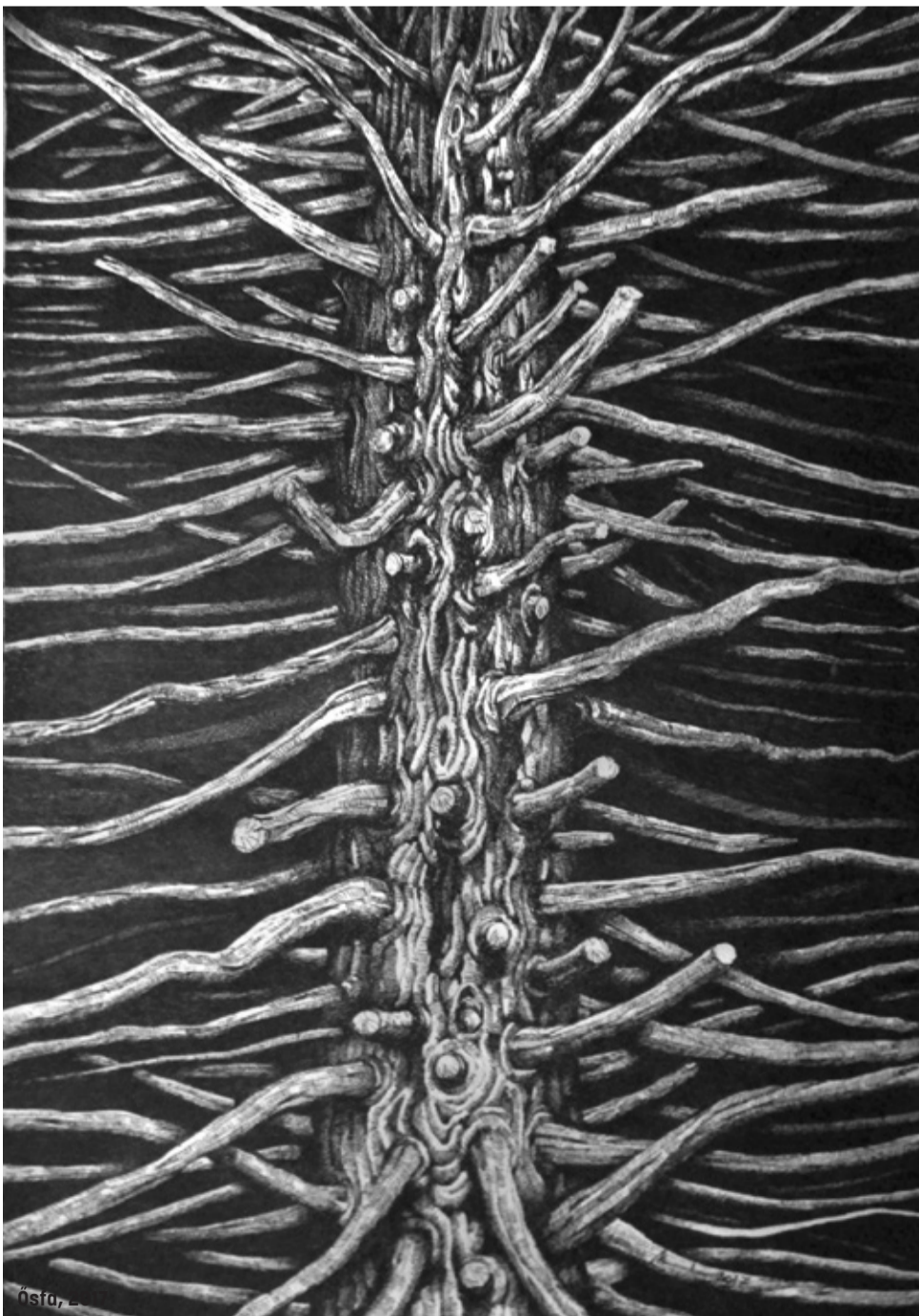
Jé! Ez Ó! Csak piciben, egészen miniatűrben. A csodabokrod, amelyet a fiaddal és az unokaöcséddel is lefenyképeztettél. Minden élettani fázisban. Azt mondtad, különlegesség. És hogy tanulmányozni akarod.

Amióta nem vagy, azóta is őriztem, locsoltam. Elnéztem a növekedését, a virágba borulását, a lassanként kifejlődő magjait, magházait. De nem tudtam vele mihez kezdeni.

Aztán egyszer csak eltűnt.

Hidd el, nagyon bántott, és hibáztatam is magamat érte. Túllocsoltam volna? Vagy éppen kiszáradt? Miért is nem szedtem róla magot?! Talán, míg épségben megvolt, meg kellett volna mutatnom valamelyik tudóstársadnak? De hiszen ez a Te Titkod volt! A felfedezésed! Hogyan is adhattam volna ki?

De mi ez? Ez a csodanövény itt – nő! Itt, az orrom előtt. A szemem káprázik? Úgy szédülök. És olyan melegem lett hirtelen... Már akkora, mint virágkorában... és még mindig fejlődik, egyre magasabbra nő, burjánzik... burjánzik... Már kétszer akkora, mint valaha is volt. Álmodom? Beképezem?... Megőrülök? Lehet, hogy eséskor... belevertem... Mi... mi történik? Forog velem a világ... Mintha... mintha ez a Valami... Rád hasonlítana?... Képtelenség... Érzem, hogy zuhanok... Te vagy az? Te húzol le most... magadhoz? Valami... valahova... húz... Oda megyünk... le... a te Csodavirágodhoz? Vagy ez már a... Túlvilág...

ASSZONY, TALPIG RÓZSASZÍNEN

Patak Márta

– Egy férfi miatt bolondult meg, azóta csinálja – bökött állával a falu túlsó utcája felé a pincérlány, amerről az a férfi annak idején talán elindulhatott, és amerről azóta is visszavárja ez a bolond asszony. – Nem magyar volt, valami külföldi, azt hiszem, francia, igen, azt mondták, hogy egy francia férfi volt, különben mindegy, elég az hozzá, hogy ez a bolond nő minden vasárnap délután fölveszi ezt a rózsaszín, csupa fodor ruháját, mert állítólag akkor is ebben volt, amikor elváltak, és a férfi azt mondta neki, üljön le, várja meg itt a padon, a következő busszal visszajön, csak beugrik valamiért a városba, aztán persze soha nem jött vissza, az asszony meg azóta is itt várja.

A beszédes pincérlány állával most a pad felé bökött, ahol szétválik az út, egyik föl a hegy felé tart, a másik meg lefelé, a Duna irányába. Húsz éve, igen, talán már húsz éve, így mondta, vagy inkább elhadarta egy szuszra az egész történetet, készségesen, megelőzve engem, hogy majd kérdezhessek, ha kíváncsi leszek a részletekre.

Mihelyt leültem, rögtön megakadt a szemem a talpig rózsaszínbe öltözött asszonyon, aki a kocsmával átellenben ült a padon. Nem figyeltem a pincérlányra, nem is hallottam, amikor oda lépett az asztalomhoz, és kérdezte, mit szeretnék. Tűnődve az asszonyt néztem, mire a lány némi szánakozással a hangjában, mintegy magyarázatként megjegyezte, hogy egy férfi miatt bolondult meg. Aztán miután letette az asztalra a jéghideg pohár sört, kérdés nélkül mesélte a folytatást.

Ugyan hogy tévedhetett volna ebbe a faluba húsz évvel ezelőtt egy francia férfi?, csúszott ki majdnem a számon a kérdés, mert nem húsz éve, de még most se nagyon járnak ide külföldiek, elvéve egy-egy német vagy holland család esetleg, de szerencsére még idejében észbe kaptam, így nem kellett a lány további magyarázatait hallgatnom, elég volt csupán bólintanom arra, amit magától elmesélt. Pedig okos asszony, anyámtól tudom, anyámnak osz-

tálytársa volt az általános iskolában, ezt még hozzátette, aztán ahogy ránéztem, és megköszöntem a sörömet, abból talán rájött, hogy nem vagyok beszédes kedvemben, mert miután kényszere-dett mosollyal hozzátette, hogy Egészségére!, alig észrevehetően vállat vont, mint aki azt mondja, ha nem, hát nem, azzal visszament a pult mögé, és lapozgatta tovább a színes magazinját, mint amikor beléptem.

Föllélegeztem, amikor elment, hogy nem kell tovább hallgatnom, és végre kedvemre továbbgondolhatom magamban a rózsaszín ruhás asszony történetét. Alaposan szemügyre vettem az arcát, már amennyire tudtam, mert épp-hogy elláttam odáig, a kocsmával átellenben, az útkereszteződésben álló magányos padig. Az asszony vonásait nem tudtam pontosan kivenni, arra azonban megesküdtöm volna, hogy szinte tapintásra is hamvas a bőre, talán egyetlen ránc sincsen rajta, akárhogy volt is, nem öregedett meg a várakozásban. Fiatalon tartotta a remény, mondta bennem egy hang, de rögtön csendre is intettem, bosszankodva ráztam a fejemet, az jutott eszembe, hogy miért kell nekem a beszédes pincérlánytól hallott részleteket vitathatatlan tényként beleszónom a történetbe, amikor egyáltalán nem biztos, hogy úgy is történt, ahogy mesélte.

Kortyoltam egyet a sörömből, és próbáltam valamilyen egyszerű magyarázatot találni rá, hogy ez az asszony, aki minden vasárnap délután talpig rózsaszínbe öltözve kiül erre a padra, Penelope sokadik ági unokahúga a huszonegyedik századból, és csak ül ott, amíg rá nem esteledik, miért hiába várja vissza azt a francia férfit, aki beugrott valamiért a városba, aztán nem jött vissza, pedig illendőképpen el sem búcsúzott tőle. Hiába törtem a fejemet, más nem jutott eszembe, mint hogy meghalt a szerelme, és ebbe belezavarodott. Nem nagyon, éppen csak annyira, hogy bolondnak tekintsék, és ne kelljen a falunak magyarázattal szolgálnia minden egyes lépéséért. Nem zárják bolondokházába, maradhat ott, ahol addig élt,

ahol elfogadják olyannak, amilyen, mi több, továbbra is körbeveszi a falu oltalmazó melege, még akkor is, ha nem szól senkihez, csak a köszönéseket fogadja. Nem kell megfelelnie elvárásoknak, bátran teheti, amire éppen kedve szotytyan, hiszen mindenki ismeri, tudják, ha hétköznap a legnagyobb nyárban gumicsizmát húz, akkor azt képzelem, szakad az eső, és neki mennie kell, nem állhat meg, mert számára a vasárnap délután az egyetlen pihenő, akkor ülhet le, akkor jön el a várakozás ideje, a hét többi napját ki kell töltenie hiábavaló tevékenységekkel. Mert csak vasárnap áll meg, egész héten jön-megy, járja az erdőt, májustól októberig gombát gyűjt, erdei gyümölcsöt, somot, bodzát, csipkebogyót szed lekvárnak, télen fagyöngyöt a karácsonyfára, tavasszal meg szó szerint mindent, ami nyersen is ehető. A gyógyfüvekhez is ért. A pincérlány ugyan nem említette, nem hagytam rá neki időt, de a rózsaszínbe öltözött asszony rontás ellen is tudhat orvosságot, abban hamar biztos lettem, és a fejemben folyton akadékoskodni készülő hangot megelőzve félhangosan ki is mondtam a söröm mellett, hogy Akit nagy bánat ér, az hamar fogékonyvá válik az emberi szenvedésre.

Vasárnap délután volt. Miközben sűrűn aprókat kortyolva ittam a sörömet, nehogy megmelegedjen, és a torkom se fájduljon meg, amiért túl hirtelen iszom, magam előtt láttam az asszonyt, amint reggel a tükör előtt fölveszi ezt a rózsaszín fodros ruháját, és indul a misére. Időben megérkezik, beül megszokott helyére, közvetlenül a szobor tövébe, melyen a szent a Kisjézust tartja, majd miután véget ér a szentmise, megvárja, hogy mindenki kimenjen a templomból, mert mindig utolsó-nak marad, a padból kilépve térdet hajt, keresztet vet, aztán odatérdepel a szobor elé,

és a szenthez fohászodik, hogy segítse vissza hozzá a szerelmét. Még mindig reménykedik, hogy az elveszett tárgyai megkerülésében oly sokszor közbenjáró páduai szent, aki hajósok, meddők oltalmazója is egyben, az ő fáradhatatlan, buzgó imádságainak köszönhetően egyszer majd csak kijárja az Úristennél, hogy visszatérjen hozzá az a francia férfi. Ha egyáltalán francia, és nem dán vagy inkább norvég. Mindenesetre inkább a vikingek leszármazottja, afelől semmi kétségem.

Egy újabb korttyal a söröm végére érek, észre sem veszem, annyira izgalomba hoz a fölfelezésem, hogy igen, csakis egy viking sarj lehet, már a hang sem ágál bennem ellene, úgyhogy továbbfűzhetem a gondolataimat, és mielőtt nyugodtan hátradőlve intenék a pincérlánynak, hogy hozzon még egy sört, a vikinggel le is zárom magamban a történetet, úgy lesz kerek, és meg is vagyok győződve róla, hogy ez a talpig rózsaszínbe öltözött asszony a lelke mélyén kezdettől fogva azt kívánja, hogy bárcsak örökké tartana ez a várakozás.

Viharisten

PILLANATRAGASZTÓ

Samu nem több és nem kevesebb, mint mások. Samu ugyanúgy szereti az esőt, mint a napsütést. Szép gyerekkora volt, majd felcseperedett olyanná, amilyenné – mint mások. Ezért nem lehet őt sem hibáztatni, sem dicsérni. Samu szeret és nem szeret dolgokat, amire néha azért emlékeztetnie kell magát.

- Kivít?
- Kivít?
- Igen. Kérsz kivít?
- Hát jó, megköstolom.
- Nem ettél még?
- Ja, de biztos, de régen.

Az esetek többségében, ha Samut megkérdezik valamiről, hogy szereti-e vagy sem, elbizonytalanodik, mielőtt biztos választ adna. Gyakran lassú. Lassú az élete, a felfogása, a gondolkodása, de összességében Samu egy nyugodt ember-

nek mondható. Vannak azok a dolgok, amiket nem szeret. Nem szereti, ha vizes a zoknij, ha elalussza a haját, ha senki nem szól neki, és csak a nap végén veszi észre, hogy mák volt a foga között. Ezekről rosszul van. Viszont a dolgok, amiket utál, amiket általában mindenki utál, de mindenki azt hiszi magáról, hogy Ő utálja a legjobban, azokat a dolgokat Samu utálja a legjobban. Ilyen, ha kioldódik a cipőfűzője, pedig már majdnem célba ért. Ha betörök a körme, ezért lerágja, de attól csak még rosszabb lesz. Ha valaki arra vetemedik, hogy napsütötte délutánon behajítja a spalettákat, és mellé még a villanyt is felkapcsolja – ezeket megjegyzi, ezekre nem kell emlékeztetnie magát, hogy szereti-e vagy sem, mert pontosan tudja, hogy ki nem állhatja.

Az utált dolgok szembejönnek vele alkalomadtán. Amikor lehúzta a nagyanyjánál a kisasztalról a csipketerítőt, mert beleakadt. Ha ez nem lett volna elég, azzal együtt egy porcelán dísztányér is röpítjára tört. Ám a nagyit nem volt otthon. Samu azt gondolta magában, hogy Ő maga az a dolog, amiről mindenki azt hiszi, hogy a legjobban utálnak. Ám ekkor rádöbbsen, hogy még saját magát is Ő utálja legjobban. Ennél már csak az lehetett volna rosszabb, ha ezért valaki megdicséri:

– Samu, te annyira ügyesen utálsz dolgokat! Miért nem mutatod meg másoknak is ezt az utálatot?

Miután ő is megkérdezte ezt magától, a cinikusság és az undor a porcelándarabok felé emelkedett, és eldöntöt-

te, hogy összeragasztja a tányért. Abban a percben elővette a fiókból a pillanatragsztót, és nekiállt a munkának. Nehezen indult, először inkább elgondolkodott azon, hogy vajon ha nyitott csomagolásban árulják a ragasztót, akkor hogyhogy nem szárad be. Először azon bosszankodott, hogy nem passzoltak a kirakós darabjai, de sok türelemmel végül megoldotta. A következő lépés a ragasztó volt. A kezét, könyékig, a ruháját, a haját, az arcát is, mind sikeresen összemaszatolta. Ettől kicsit idegessé vált, de mire lecsitult, megérkezett a nagyanyja. A nagyit szerette Samu, tudta, hogy jó gyerek. Ezért nem is haragudott a porcelántányér miatt, tudta, hogy valószínűleg véletlenül történt, és jóvá is tette a fiú, hiszen

megragasztotta. Ahogy Samu észrevette, hogy a nagyanyja nem haragszik rá, Ő még inkább mérges lett magára. Ám ekkor rápillantott a porcelántányérra, amelyen többnyire megfolyt a ragasztó. Összeállt a kép. Rájött, egyvalami közös benne és abban a tányérban. Mindkettőjükben van valami, ami egyszerre tartja össze és csúfítja, rontja el őket.

Nem kellett több, csak ez a pillanat, ami alatt elért az agyáig a gondolat, hogy a tányér szebb összetörve, ragasztó nélkül. Talán Samu is szebb volna a sok gyűlölet nélkül, még ha akkor nem is volna olyan biztos abban, hogy mit érez, hogy egyen-e kivít, vagy inkább ne. Csak egy pillanat kellett, mialatt megszáradt a ragasztó, hogy megváltozzon az élete.

Romoda Zsóka

tárca

KEGYELET

„Nem görbülhet egyetlen hajuk-szála,
őrzöm legkisebb ráncaik
a kőzeteknél konokabban
az ítéletnapig.”
(Pilinszky János: Sírvers)

Az ősz számomra szomorú emlékekkel terhes. A sokszínűen bágyadt, de még meleg, ám egyre rövidebb napsütésben a gesztenye hullását vélem hallani, mi több, az avar keserű illatát is érzem, ami a temetői sétákat idézi, anyámmal, apai, majd anyai nagyanyámmal, aztán meg nélkülük.

Topolya, az álmos közép-bácskai kisváros dombra felkapaszkodott házai közelében, az *Ep-rest* lezáró kálvária, a Bajsai és a *Morovici* út mellett megbújó sírkertbe valaha sokat jártunk. Korán elhunyt édesapám egyre süppedő hantját gondozták családom nőtagjai. Beleszoktam a rituáléba. Már apró gyerekként megtanultam, hogy az élet a halálba torkollik. S az elhunytak olyan csendes kertekben nyugszanak, amit a felnőttek temetőnek mondanak.

Ezért természetes volt, hogy hetente, kéthetente végigkaptattuk a Hodik kertjében lévő sírokhoz vezető, enyhén emelkedő utat. Olyankor mindenki vitt valamit: kiskapa, gereblye, rövid nyelű seprő, bádognak... ezek voltak a hétfégi vagy hétköznap délutáni vonulások kellékei. No meg a palánták, évszaktól függetlenül mindig másfélék. Tavasszal árvácskák, nyáron vasrózsák, ősszel pedig krizantémok. Az elnyílt, elszáradt virágokat általában tövestül kiszedték, a földet fellazították, ültetőlyukakat ástak, engem meg vízért szalasztottak. Így alkalmam volt báméskodni az utcákká terebélyesedett sorok között. Igazi nekropolisz volt már akkor is a glediákkal határolt, nagy kiterjedésű temető. Neveket betűzgettem,

fényképeket, szobrokat nézegettem. Ezért aztán többnyire türelmetlenül, feddő szavakkal fogadtam anyám: – Hol voltál? Talán kiapadt a kút vize? – korholt és emelte vészjóslóan a kezét.

Leszegett fejfel, tanácstalanul álldogáltam, még a kannát is elfelejtettem letenni, átadni. – Na, add már a vizet, mert itt száradnak el a palánták helyben! – Nem értettem szigorát. Talán azért volt, mert apám helyett is nevelni akart.

Aztán a berzenkedés elmúlt, ami többnyire nagyanyámnak volt köszönhető. – Ne bánts a gyereket, lányom. Cipelte a nehéz kannát. Biztosan többször megállt pihenni. – A két asszony összenézett, apró mosoly bujkált szájuk sarkában, majd tovább rendezgették a virágokat.

Végül a műkő keretről gondosan visszaseperték a földet. A munka végeztével álldogáltunk még egy kis ideig. Tétován, hol egyik, hol másik felnőttet figyeltem. A korai alkonyban Viktus mama imát mormolt, anyám meg maga elé bámult szótlánul. Aztán elindultunk a széles, téglás főút irányába. – Hozunk mindent? – kérdezte valamelyikük.

Útközben a temetői állapotokat figyelték. Megjegyzéseket tettek a gazos sírok láttán, míg én le-lemaradtam, mert gesztenyét szedtem. A zörgő avarban sok lehullott, felrepedt burkú termés hevert. Nagyon tetszett mélybarna csillogásuk. Néha óvatlanul ráléptem egyikre-másikra. Olyankor kalimpáltam a kezemmel, hogy el ne essek. A nagy feszület és a csószház közötti távon mindig kitömött zsebekkel értem le a temetőkapuba, és valójában azt sajnáltam, hogy nem vihetem az egész termést haza.

Akkoriban tévé hiányában minden eseményszámba ment. Így az esti bandázáskor rendre kitárgyalták a temetőben látot-

takat. Napirendre csak akkor tértek a tapasztaltak felett, ha bebizonyosodott, hogy az elhanyagoltság oka a rokonság hiánya. – Nincs annak már senkije! Kiveszett a család – mondták az utca mindent jobban tudói.

Ahogy az évek sorjázta, a temetői séták közötti idő mindinkább hosszabbodott. Középsiskoromban már csak halottak napja előtt vonultunk a sírrendezés eszközkészletével a kezünkben.

Hozzászoktam ahhoz, hogy a közösség erkölcsi parancsa is formálja viselkedésünket, és észrevétlenül, zsigereinkben a belenevelődés kényszerével éljük tovább az életünket. Akkor jöttem rá, hogy a folyamatosan jelenné vedlő, bennünk élő múlt keretezi a személyes létezését.

Ma már biztos vagyok benne, hogy ezeknek a vonulásoknak köszönhetően alakult ki nálam a temetőjárás szokása. Vagy helyesebb, ha azt mondom, hogy lassanként beleöregedtem a temetőjárásba? Ki tudja. Az mindenesetre tény, hogy a generációs vonulások továbbra is életem részét képezték. Magyarokanizsa vasúton túli Nagytemetőjében anyósom vezetésével jártuk végig a sírokat, amiket ő már korábban rendbe rakott. A kérdésre, hogy hol kezdjük, mindig az volt a válasz: „*Matyimnál, mert ő volt az apátok!*” Az emlékező, kegyeleti sétát rendre sültgesztenye-vásárlással zártuk, aminek gyermekeink nagyon örültek.

Miután a topolyai rokonság tagjai is átköltöztek a másvilágra, néhány esztendőben kétségbeesett sírrendezésbe fogtunk, hogy legalább az ünnep pár napjára ne a gaz legyen az úr a hantokon. Aztán feladtuk. Azzal nyugtattuk magunkat, hogy csak átmenetileg. Ám így utólag, sok év távlatából már belátjuk, hogy a kartali remetesség túl messze van.

Mostani temetőjárásaink már vezeklések csupán, melyek ideig-óráig kötnek össze bennünket egy másik, hajdanvolt világgal, egykori szeretteinkkel, barátainkkal, akik jobbára már csak bennünk élnek. Akiknek vonásait, mozdulatait őrizzük még.

Egykor népes csapatunk is két főre fogyatkozott. Feleségem kísér, vagy én őt, hogy együtt szótlanodjunk el percekre, párás, messzire révedő tekintettel.

Aztán a sétáink alatt szinte egyszerre szólalunk meg: Nahát, már Ő is itt nyugszik!

Hantok, összefüggések

Évtizedek óta bevett szokásom, hogy bárhová utazom, hacsak szerét ejthetem, megnézem az ottani település temetőjét. Nem tagadom, van ebben egy jó adag szakmai érdeklődés is, hiszen a temetők sokat elárulnak az adott közösségről, annak hagyománytisztelőtől, halálképéről... Ez a kíváncsiság hajtott akkor is, amikor bebarangoltam a Gödöllő melletti kegyhely, Máriabesnyő régi sírkertjét, a kapucinusok öreg temetőjét, ahol nem is akármilyen meglepetésben volt részem.

A 9. parcella szélén, egy szerény síremléken az alábbiakat olvastam: ÉDESANYÁM / KRAJOVAI ÉS TOPOLYAI KRAYERZSÉBET BÁRÓNÓ / 1915–2005. Mi tagadás, igencsak elcsodálkoztam, mert ismereteim szerint a család kihalt. De akkor honnan a név? A nyomozás – lám, mi mindenre jó a világháló és a Wikipédia – érdekes eredményt hozott: a topolyai bárói ág 1852-ben valóban kihalt! A temetőben nyugvó Erzsébet a Lőcsén született Kray István (1887–1967) leánya. István 1918-ban, IV. Károly királytól kapta a bárói címet és a Topolyai előnevet Azon a zavaros, összeomlás felé tartó tavaszon. Mondhatjuk, hogy az utolsó pillanatban. Királpárti, legitimista politikus maradt élete végéig. Rangját, címét a demokratikus átalakulás folyamatában, huszonkilenc évvel később veszítette el. Az 1947. évi IV. törvényben ugyanis kimondták az örökletes nemesi címek és rangok megszüntetését. Hát így múlik el a világ dicsősége és egy régi család újbóli felemelkedése.

A temetői sétának azonban itt nem lett vége, mert voltaképpen másvalaki miatt jöttem, jöttünk! A dombra felkapaszkodó sírok között egy nagy fakereszt két száráról lelógó nemzetiszín szalagok jelzik, hogy egykor fontos, ismert embert takarnak a hantok. De hogy ki ő, csak akkor látja meg a temetőt járó, ha már a sírnál áll. Fekete márványtáblájának szövege: ITT NYUGSZIK / gr. SZÉKI / TELEKI PÁL dr. / MINISZTERELNÖK / 1879 XI. 1. + 1941 IV. 3. / DOLGOZOTT A CSERKÉSZETÉRT / ÉS ÉLETÉT ADTA / A MAGYAR NÉP BECSÜLETÉÉRT.

Klamár Zoltán

A sok szempontból tragikus huszadik század egyik kulcsfigurája volt ő itt Közép-Európában, a vörös térkép megalkotója, földrajztudós, egyetemi tanár, politikus, akiről Winston Leonard Spencer Churchill a következőket írta emlékirataiban: „Öngyilkosságával az volt a célja, hogy magát és népét felmentse a Jugoszlávia elleni német támadásért viselt felelősség alól. Áldozata tisztára mosta nevét a történelem előtt. De a német seregeket nem tudta megállítani, és a történetek következményeit sem volt képes elhárítani.”

Életpéldájának különös aktualitást az ad, hogy újra veszélyes háború dúlja fel a kontinens békéjét.

Világítunk

Igen, ezt mondják erdélyi ismerőseink. Ők világítani mennek, mi méceset gyűjtünk szeretteink emlékére. Talán mondani sem kell, a kettő ugyanazt a kegyeleti mozdulatsort jelenti.

Hogy közeledik a halottak napja, arról tudható, hogy az áruházak hatalmas halmokban kínálják a mécesek különböző fajtáit: kicsit és nagyot, áttetsző és színes üvegűt, gyertyásat vagy újabban ledeset. Nekünk egyéb dolgunk sincs, mint megvenni a portékát, és kivinni a késő őszi temetőbe.

Igen ám, de mivel idejekorán vásároltunk, használat előtt még elrakom valahová őket, a ház vagy a sufni egy szegletébe, egy jó és biztos helyre...

Aztán eljön a nap, amikor lángra kell lobbanni a gyertyáknak Magyarokanizsán, Topolyán, Ómoravicán és egy ideje Aszódon is. A rituálé mindig ugyanaz: készülődés, pakolás, a kellékek számbavétele. Van-e elég belőlük, van-e mindegyikben gyertya?! Az izgalom miatt pattanásig feszült idegekkel indulunk el. Azaz csak indulnánk. Mert nem találok a biztos helyre rakott méceseket. Vajon a kanizsai lakásban lapulnak valahol, vagy ami még rosszabb, Kartalon felejtettük őket? – Hagyjad, ne keressed, úgysem találod meg! – kiáltja feleségem, majd hozzátesszi: – Visszük a virágokat.

Bánt a dolog, de mit tehetnék, rá hallgatva, csokrokkal a kézben indulok az autóhoz. Gondosan berakom a sérülékeny növényeket, elcíkázunk a sok-sok kerékpáros és autós között, át a városra a sírkertig.

A temető parkolója tele van. Jó messze tudok csak megállni, ott, ahonnan már látni a kálváriát. A gyalogúton családok mennek előttünk. Az árusok egy része mindenszentek és halottak napján a temetőkapu környékét megszállva kínálja portékáját. A kapuban egy kisfiú megszólal: – Mama, itt a vásár!

Sámán - In memoriam Sáfrány Imre

Klemm József

Az aggok dicsérete

Hatvanpár év – na és?
Kit érdekel?! Ha jó acélból van a kés,
pengéjét nem marja rozsdá.
Dobjuk félre ezért most a
bút, bánatot, kételyt,
fojtsuk borba a mételyt,
mely önbizalmunkat belülről marja,
s galád módon csak azt akarja
elhitetni, hogy fáklyánk lángja
nem úgy lobog már, mint némely fránya
suhancé, ki előttünk grasszál kopasz fővel,
műveit baseballütővel
írja, s önmagát nyírja ki ifjan inkább,
mint hogy megöregedjen, ritkább
foggal s hajjal járja a világot,
s előre megrágott pépet egyen
dupla hamburger helyett. Ám legyen:
uralják ők a jelent, a trón nekünk
már nem kell, hisz nemcsak jelenünk
van, mint nekik, de nagy múltunk
s dicső jövőnk is, mert mi megtanultunk
élni: nyitott szemmel járni,
a világot nemcsak nézni, hanem látni,
s ítélkezés helyett
némán fejet
hajtani a balgák szenvedése előtt.
Itt, hatvan körül, fejünk lágya is benőtt,
bizonyossággá lett az egykori kétség:
bennünk van, már mi vagyunk
a magasság s a mélység.

Sinkovits Péter

A sóvárgó

akit az ég megérint
hallása vak nézése égő
mégis úgy bújik fészékbe
riadt madárként
mint büszke sólyom

A látó mozdulatlan

amikor eső csapdos
isten tapsol az embernek
mosott ingét lobogtatja
végtelen időkből

árbóckosárból figyelve
a megosztható pillanat

Kerti ünnepség st. Cloud-ban

a kapcsolók a legfontosabbak
ha ezeket tudja az ember
merre vannak a lakásban
már otthon is van
ezen túlmenően nem árt ismerni
a heti rádióműsört
aláhúzgálni a fontosabb adások időrendjét
tehát a kapcsolók és a rádióműsor
hangoztattam a késői társaságnak
s igazat adtak

Tollaskígyó utolsó visszatérése

Bence Lajos

Pannonius végső búcsúja Váradtól

(Medvedgrad felé)

Uram, mi lehet még?!
Lehet, még egy búcsú, talán utolsó,
de, Társaim, ne iparkodjunk, ne ösztökéljen a
vágy senkit, hogy fogyjon az út,
s hogy mielőbb célba érjen.
Te is hányszor biztattad kocsisodat,
kísérőidet s a véled együtt utazó cimborákat,
mikor édes Váradtól búcsúztál, s várt
a behavazott út Pannónián át Ferrarába,
hol Galeotto és cimboráid vártak reád,
meg a sok szerelmi és még több ígéretes
szellemi kaland s a szabadság
tetőfokát jelentő diákesínyekkel teli
élet, a fiatalság összes bűnjeleivel.

Lélek-erőmről írott, testi silányságom,
a táborozás alkalmával reám törő lázak
és elgyengülések, melyek saját
sírversem megírására is
ösztönöztek, s néhány
csipkelődő epigrammám,

– a fel-felcsendülő, sürgető:

„fogyjon az út, társaim, siessünk”,
vár Ferrara, Galeotto, akiről
már régóta semmi hír –
de a vitészségre képtelen
karom csak a téntát bírta el,
egész késői korokra bízott, óhajom
szerint Pannóniára kiterjedő
hírnevem örökre hátrahagyom,
későbbi korok bölcsőbb ítéletére
számítva: ne legyen túlságos hosszú,
zord és kemény, mert soha
vitézi, sem egyházi rangra
ezen felül nem törekedtem.

Most mégis könyörgőre kell fognom,
Istenem, mennyire más az út is,
s nincs szájalmasabb, mint a saját
lélekcspadájába siető, önmaga
elől menekülő ember,
beteg, előtte tele medvecsapdával,
s egyenesen a Halál ölébe.
Ne fogyjon az út, társaim,
mert sejtésem szerint
itt véget ért az út, megérkeztünk,
tovább már ne siessünk...

Smit Edit

Katonakórház

A nagymama szerint ok és könnyek nélkül
ordítottam az előszoba lépcsőjén ülve.
Anyám szerint fájdalmasan, de elutasítón.
Keresztanyám biztosan tudta,
hogy nem adtak eleget ennem
abban a szerb katonakórházban,
de a bátyám szerint csak
nem érthettem a nővérek nyelvét.
Apám arra is gondolhatott,
hogy bántalmaztak,
amiért nem működtem együtt az orvosokkal,
de a szomszéd ismerte az egész klinikát,
így csak rémképnek tartotta a mesét,
hogy a nővér nyakába csimpaszkodva
háttal fordítottam anyámnak,
amikor egy hónappal a műtét után értem jöttem,
hogy végre hazavigyenek
a második születésnapomra.

Belenőttél

Belenőttél, fiam, apám ingébe,
a váll szélessége pont jó.
Vedd fel, hadd lássam benned,
a kritikus hangod már úgyis idézi őt.
Alkatra más vagy, de
rövid ujjú ingnél ez nem is baj.
Neked nem a karod vastagsága,
hanem a hossza ad erőt.
Te ebben az ingben is te leszel,
csak az elveitek hasonlóságán
mosolyodom el néha.

A Perseidák elé

Azt mondd, most összegezzünk:
hagyjuk, hogy a források, sziklák, várfalak
és hegyek megtalálják a nyarunkban
a helyüket. A túrákat és a fürdőzést
befőttnék kell eltennünk télire.

Pedig még tart, még lennének
ösvények, merre taposni a szomjazó avart,
porzani a patak völgyben, csapkodni
a csalántengert. Télirevalók még
a nappalok a Perseidák alatt.

Szupermasszív fekete lyuk, 2016

képzőművészet

A FONÁK ARCA

MOLNÁR IMRE (MIRKO) METAFIZIKUS GRAFIKÁIRÓL

Sándor Laura

Szoros kapcsolat fűz a tradicionális művészi grafikához, számos élményem és gondolatom van róla. Amikor grafikai mű a vizsgálódásom tárgya, úgy érzem, a technika sokkal többet mond számomra a rajz vagy a nyomtatás témájánál. Többet mesél el valamely textúra, mint maga a kép tartalma. Általa valahogy könnyebben és szer-teágazóbban ismerhetem meg egy-egy alkotó művészi világát. Egy grafikusművész esetében úgy érdekes leegyszerűsíteni magamban a beáradó – és a korábban tapasztalt – információ-sokaságot, hogy a szemlélt alkotások közötti rokon jellemzőkre fektetem a hangsúlyt. Így nem ragadnak végleg magukkal a megkapó részletek, a lényeg pedig magától kiviláglik. Az egymással párhuzamot mutató kompozíciók alkalmasak arra, hogy meghatározzuk a művészi látásmód legmélyebb sajátosságait. Az igazi művész egyfajta időtlen egyéniséggel rendelkezik, olyan rá jellemző modorral, amely alapra minden más hozzáadott művészi kifejezés épül. Ekképp jutottam el Molnár Imre (Mirko) grafikusművész fonák arcú tusrajzainak elemzéséhez. Mielőtt megindokolnám e bizonyos grafikák csoportjának különleges elnevezését, sorba veszek néhány kulcsfogalmat, melyek összefűzésével épp a fonák arc magyarázata szolgál majd a gondolatmenetem végeredményéül.

A grafikusok többsége a művészi grafika technikáiból adódóan precíz, türelmes személyiség (legalábbis az alkotási

folyamat közben). Művésztelpek alkalmával többször volt szerencsém tapasztalni ezt a fajta egyszerű, jámbor alázatot, mely olykor a technikára irányul, a kortárs művészekre maradt régi tradíciókat tisztelve, olykor magára az alkotófolyamat lassúságára, békés elmélyültségére. 2020 augusztusában a Zentai Művésztelepen belelapozhattam Molnár akkoriban forgatott vázlatfüzetébe, ami több szempontból is megdöbbentő élményt jelentett számomra. Nemcsak azon ámul-tam el, hogy temérdek rajz sorakozott benne, melyek mindössze pár hónap leforgása alatt készültek, hanem leginkább azon, hogy az alkotások szinte mindegyike teljesen befejezett volt, sőt ellátva címmel, dátummal és aláírással is. Ilyenkor a szemlélőnek az a benyomása támadhat, hogy nem is vázlatfüzetet, hanem könyvkiadó által szerkesztett művészeti albumot lapozgat. Akár külön, akár együtt gondolunk a grafikus és a vázlatfüzetes „vérmérsékletre” vagy életvitelre, valamelyest árulkodnak a személy bizonyos belső vonásairól. Természetesen nem feladatomban ezt definiálni, ám megállapítható, hogy ez esetben könnyű asszociálnunk valamely személyiségjegyek köré.

A grafika, mint alkotási folyamat, mindig egy eredeti rajz megszületésével veszi kezdetét. Molnár előszeretettel készít tusrajzokat. Később ezekből lesz fametszet vagy valamilyen más eljárással sokszorosított grafikai nyomtatás. A tervrajz hivatott

útmutatást adni a grafikai lemez képének elkészítéséhez, ám sok esetben az eredeti rajz is teljesen kidolgozott, így a tervrajz mint eredeti kép is lehet befejezett grafika önmagában. Molnár rajzai is ebbe a táborba tartoznak. A művész maximálisan kihasználja a tus technika adta lehetőségeket (a lavírozott tus technikát értelemszerűen kivételnek tekinthetjük). Tollvonásaival megjelenít éles kontúrokat, lágy tónusátmeneteket, pontozott, vonalkázott és homogén felületeket egyaránt. Belőlük fonja azt a rá jellemző egyéni struktúrát, mely szalagköteggé puha pályát képezve palástolja be a formákat és sok esetben a képi űrt is. A művészeti iskolákban sarkosan fogalmazva azt tanítják, hogy miként kell használni a vonalak különböző fajtáit, hogy a képzőművész színek híján váljon képessé teret ábrázolni. A grafikák alapproblémája így a világos-sötét kontraszt. Egyik lehetőség, hogy felhasználásával adható vissza a művész által látott környezet vagy belső vízió. De Molnár grafikáin nem a vonalak kontrasztja dominál. Ő túlmegy ezen az „egyszerű” módszeren, ugyanis kifejlesztette, hogyan lehet vonalakkal szőtt hálóból a metafizikai létezők szerkezetét megidézni. A vonalak különféle jellemzőinek kontrasztjait lecsendesítve a szövés vált a fő feladatává. Pontosabban, hogy a vonalakkal szőtttest készítsen, miközben a vonalak karaktere helyett a felületek textúrájával teremti meg a kép vizuális anyagát. Módszere két kulcs-

Aranycsapó, 2004

mozzanat miatt nagyon fontos. E különleges szövettel nem el-takar, hanem sokkal inkább felfed! Emellett művészi kifejezés-módja nem az apró elemekből való építkezés, hanem a leegyszerűsítés! A művészet mindig a dolgok lényegét keresi. Molnár a formák „lényegét” ábrázolja vonalakkal! Ez úgy is értelmezhető, hogy a forma eltűnik, mert végső leegyszerűsítése egy olyan vonalháló, mely feltétlenül hajlítható, és képes kiterjedni a végtelen térbe. Megformázhat arcot, természeti tárgyakat és jelenségeket, a horizontot

vagy a levegőt, elektromágneses sugárzást vagy gravitációt, mindent és semmit, mivel a grafikusművész képi világában ez mind összekapcsolódik. Ebben a világban, melyről talán egy másik bolygó, párhuzamos univerzum vagy a *Matrix* című film gépeinek kábelrengetege juthat eszünkbe, a vonalak sűrűje adja a dolgok szubsztanciáját. Molnár grafikáin a vonalak alkotta textúra konkrétan meghatározza a létezés természetét.

Kiemelném a formaalkotás fent említett felfedő képességét. Az eddigiek alapján eljutottunk oda, hogy Molnár nem felületeket, hanem szerkezeteket ábrázol. Az alakzatok külseje megszűnik, felfedve a belső konstrukciót. Tehát a szőtt fonák arc látjuk, avagy láthatóvá válik az eddig eltakart, a láthatatlan. Ezen a ponton szeretnék kitérni Emmanuel Lévinas kortárs filozófusnak az Arc fogalmáról szóló gondolataira. Vélekedése szerint egy ember arcában nem az arcot kell látnunk, mert ha az arc részeit, a szemet, orrot, száját elemezzük, akkor tárgyként tekintünk az arca (és tulajdonosára). Amit a hétköznapi embereknek nevezünk, azok tárgyak. Lévinas fogalmi meghatározásával élve ez a Maszk, melyhez általánosítás, tárgyiasítás és persze a valós elfedése társul. Magyarázata szerint a Maszk mögötti Arc a másik ember személyes jelenléte, mely a ránk irányuló tekintetéből adódik. Ezen aktus közben azt kell tapasztalunk, hogy a hétköznapi értelemben vett arc véges formáinak összessége helyett a végtelen jelenik meg számunkra a másik emberben, mely túlcsoportul az általunk értelmezhető látványon. Végső soron ez a

A Föld keletkezése, 2015

A nagy „Recos”, 2016

A Tartarosz foglyai, 2013

másik ember másságának a kifejeződése, melyet nem fejthetünk meg, mert hozzánk képest végtelen.

A művészet azért csodálatos, mert képes alternatívákat nyújtani a láthatatlan, a végtelen értelmezéséhez. Molnár Imre egyrészt olyan idegennek tűnő világot ír le a grafikai művein keresztül, melynek a maszkja helyett a fonákját láthatjuk. Másrészt láthatóvá teszi a mi világunk nem látható rétegeit, bemutatja az ő saját megfontolását. A művészet tehát látni segít bennünket, hozzátesz a világhoz, gazdagítja az értelmezési lehetőségeinket. Descartes úgy ír erről, hogy nem a szem lát, hanem a lélek. Vagyis a látás egy komplex élmény, mely nem csak fiziológiai folyamat. Senki sem látja ugyanúgy a világot, mivel különböző a fogalmi rendszerünk, ezért máshogyan értelmezzük a látottakat. A látás élményét így rengeteg dolog befolyásolja,

melyeket nem tudunk levetkőzni. Nem tudunk elvonatkoztatni például a korábbi tapasztalatainktól, amikor valami újnak vélt dolgot látunk, mert nem kerülhet ki, hogy összehasonlítsuk azt az elménkben már létező hasonló képpel. Mindebből az következik, hogy Molnár grafikai nemcsak egyediek, hanem nagymértékben őszinték is. Az ábrázolt dolgok külső arca a belső fonák maga! A szemlélő számára ugyanis ezek egyszerre jelennek meg, és kiegyenlítődnek. A látható egyszerre a láthatatlan is. Nincs eltakarás, nincs feltárás, a kép szövete, a képi világ élő húsa önmagában van, ok nélkül, önmagától létezik. A korábbiakat felelevenítve ez az őszinteség a művész egy további fontos jellemvonása is lehet.

Annak érdekében, hogy mégis szó essen Molnár grafikáinak témaköreiről, befejezésül itt sorolom fel az elemzéshez ihletet adó tusrajzokat. Van közöttük a világ keletkezését, egyúttal a természet erőt ábrázoló mű, melyek 2015 és 2017 között születtek. Ilyen *A nagy „Reccs”, A Föld keletkezése, a Szupermasszív fekete lyuk, a Gravitációs hullámtörés és az Erupció*. Továbbá a 2017-es *Erdő, Esőerdő és Ósfa*, amelyek esetében, hasonlóan az előbbi csoporthoz, a vonalszöttek a kompozíciók minden elemére kiterjed, és nem csupán a domináns

tárgyakat – például fákat – ábrázolja, hanem megidézi az ábrázolt fogalmak komplex vízióját. Nem szükséges tehát megjeleníteni a háttérrel vagy egyéb környezeti elemeket, mivel a domináns motívum már összesíti az adott jelenet minden szükséges jellemzőjét. A grafikusművész erénye az is, hogy a létezés témakörétől távolinak tűnő más témák ábrázolásakor is ugyancsak érvényesíti a Molnár Imre-féle metafizikus rajzmodort. Vegyük szemügyre például a 2013-as *A Tartarosz foglyai* című rajzot vagy a 2021-es *Szép Helénát*, amelyek esetében a vonalminta hivatott kifejezni a téma tartalmának vizuális üzenetét: a bezártságot és a szépséget. A textúra szimbolikus mivolta tetten érhető továbbá a 2022-ben készült *Palics*, illetve a *Szent Ferenc megállítja a vihart II.* című műalkotásokon is. Ezek a vonalszöttek különféle változatos verziói háttérként jelennek meg, de egyértelműen uralják a kompozíciókat, mivel azok személyesítik meg az ábrázolásoknak kölcsönzött esztétikai erőt.

Fontos, hogy a vonalhálókhoz nagy fokú mozgásélmény társul. Véleményem szerint a vonalak dinamikája felelős a történetekben ábrázolt sokszor misztikus természeti erő, avagy az életerő megjelenítéséért. Tehát a vonalak összekapcsolják a technika, vagyis az egyéni ábrázolási módszer és a témaválasztás lényegét, és szorososan összeolvasztják ezt a két dimenziót, melyek így ugyanazt közvetítik a néző számára. Úgy tűnik, ez az életerő a fonákarcúság lényege.

Gravitációs hullámtörés, 2016

1975-ben szerzett oklevelet a szabadkai Tanárképző Főiskolán, majd 1988-ban a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola rajz szakán. Tanárai voltak: Hézsó Ferenc, Aranyi Sándor, Papp György, Sinkó István. 1990-től 2017-ig Szabadkán rajztanárként dolgozott.

Pedagógiai munkája mellett művészeti alkotótevékenységgel, elsősorban grafikával foglalkozik. Évek óta több hazai és külföldi művésztelep munkájában vesz részt. Tagja a makói

Natura Marosmenti Művésztelepnek, valamint sok éven keresztül részt vett a magyarországi tállyai Közép-európai Művésztelep és a Zentai Művésztelep grafikai műhelyének munkájában.

Tagja a Vajdasági Képzőművészek Egyesületének (ULUV), a Magyar Rajztanárok Országos Egyesületének (MROE) és a Magyar Alkotók Országos Egyesületének (MAOE).

Több önálló kiállítása volt, valamint számtalan csoportos tárlaton vett részt itthon és külföldön.

Önálló kiállítások:

- 1997 - Forum Klub Galéria, Újvidék
- 2001 - Szenteleky Kornél Művelődési Otthon, Szivác
- 2001 - Bucka-Gányó Galéria, Szabadka
- 2005 - A Kossuth Klub kiállítóterme, Budapest
- 2007 - Városi Múzeum, Zenta
- 2008 - József Attila Vasutas Művelődési Ház, Dunakeszi
- 2008 - Képzőművészeti Találkozó Modern Galéria, Szabadka
- 2009 - Művelődési Ház, Vonyarcvashegy
- 2009 - Art Gallery, Topolya
- 2010 - Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
- 2011 - Városház Galéria, Makó
- 2013 - Steiner Galéria, Bécs
- 2014 - Koller Galéria, kamarakiállítás, Budapest
- 2017 - Piazza Italia, Olasz Kulturális Központ, Szabadka
- 2020 - Forrás Galéria, Budapest

Díjak:

- 2000 - Debrecen város különdíja - V. Nemzetközi Science Fiction & Fantasy tárlat, Debrecen
- 2014 - Madách 150, illusztrációs pályázat különdíja, Győr
- 2015 - 46th World Gallery of Cartoons különdíja, Szkopje (Macedónia)
- 2019 - Ankan Art Drawing Biennial különdíja - Újdelhi

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

- Bence Lajos** (1956) költő, publicista (Lendva)
- Budai Ágota** (1996) tanár, műfordító (Szabadka)
- Fekete J. József** (1957) író, kritikus (Zombor)
- Hódi Éva** (1948) ny. tanár, könyvtáros, nyelvész (Ada)
- Jász Attila** (1966) költő, szerkesztő, esszéíró (Tata)
- Jódal Rózsa** (1939) író (Újvidék)
- Jovánovity Patyrek Réka** (1996) kritikus, tanár (Óbecse–Szabadka)
- Klamár Zoltán** (1955) néprajzkutató, ny. egyetemi oktató (Magyarokanizsa–Kartal)
- Klemm József** (1954) költő, újságíró (Újvidék)
- L. Móger Tímea** (1981) költő, újságíró (Doroszló)
- Lukács Lilla** (1989) neveléstudományi szakember, művelődésszervező (Szabadka)
- Majoros Sándor** (1956) író, szerkesztő (Bácskossuthfalva–Budapest)
- Oroszi Armand** (2005), a szabadkai Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó Gimnázium tanulója (Tóthfalu)
- Patak Márta** (1960) prózaíró, műfordító (Leányfalu)
- Reisinger János** (1954) irodalomtörténész (Budapest)
- Romoda Zsóka** (2003), a zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium és Kollégium képzőművészeti tagozatos tanulója (Csantavér)
- Sándor Laura** (1990) képzőművész, tanár (Szabadka)
- Sinkovits Péter** (1946) író, költő (Zenta)
- Smit Edit** (1978) tanár (Újvidék)
- Tóth Eszter Zsófia** (1975) történész, társadalomkutató (Budapest)
- Verebes Ernő** (1962) író, zeneszerző (Zenta)

Lapszámunkat **Molnár Imre** alkotásaival illusztráltuk.

esszé

GONDOLATOK A MAGYAR NYELVŐR MEGJELÉNÉSÉNEK
150. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Hódi Éva

Százötven évvel ezelőtt, 1872-ben jelent meg a mind a mai napig létező nyelvészeti folyóirat, a Magyar Nyelvőr. Alapítója Ada község szülötte, Szarvas Gábor, aki szülőhelyétől eljutott a Magyar Tudományos Akadémiáig, s akinek emlékét gondosan ápoljuk. Adán könyvtár, emlékszoba, nyelv-művelő egyesület, évente ismétlődő nagy rendezvénysorozat gondozza a jeles nyelv tudós örökségét, valamint szobrot is állítottak neki, melyet évente megkoszorúznak. Szarvas Gábor emlékét Budapesten a Magyar Tudományos Akadémia előtt felállított szobor is őrzi.

Százötven év nem kevés idő, különösen egy nyelvészeti folyóirat életében. Hogyan is tudnánk kissé jobban elképzelni ezt a százötven évet? Gondoljunk csak bele! 1872-ben született a repülés egyik úttörője, Louis Blériot francia mérnök, ugyancsak ebben az évben indult útnak az első osztrák–magyar északi-sarki expedíció. Nos, ma bármikor repülőre ülhetünk, sőt az Északi-sarkra sem veszélyek közepette, hanem luxushajókon juthatunk el. A magyar vonatkozású események közül felidézhetnénk, hogy ebben az évben nyitották meg a budapesti Műegyetemet és a kolozsvári egyetemet. Ebben az évben jelent meg Jókai regénye, *Az arany ember* és az *És mégis mozog a Föld*; ebben az évben született a Magyar Tudományos Akadémia nyelvészprofesszora, Horger Antal, akinek nevét József Attila jóvoltából mindannyian, bár nem érdemeinek megfelelően ismerjük.

Az említett százötven évet nemcsak így, horizontálisan, hanem vertikálisan is megközelíthetjük. 1872-ben vagyunk, mindössze öt évvel a kiegyezés után. Felcsillan a remény, hogy normalizálódik az élet Magyarországon, a levert szabadságharcot követő nehéz évtizedek után. De előttünk áll az egész 20. század, két világháborúval, szétdarabolt országgal, forradalommal és ismét megtorlással, rendszerváltozással, és a 21. század első évtizedei migrációval, világjárvánnyal és ismét fenyegető háborúval.

Az elmúlt százötven évről sok mindent lehet elmondani, de azt nem, hogy békés, kiegyensúlyozott, nyugodt mederben folyt volna az élet, mely viszonyok ideálisak lettek volna különböző nyelvi, nyelvhelyességi kérdésekkel való foglalkozásra. Szarvas Gábor azonban 1872-ben még bizvást reménykedhetett ebben, s ilyen szellemben fogalmazza meg céljait a Magyar Nyelvőr első számában:

„MIT AKARUNK? Akarjuk ott, ahol az ingadozó alapra fektetett s rögtönözve létesített nyelvújítás szabályellenes szóalkotásokat hozott forgalomba, a helyesség visszaállítását; ahol az idegen nyelvekkel való érintkezés korcs kifejezéseket természetett, a tisztaság elemozdítását; akarjuk a követelményeknek teljesen megfelelő tudományos magyar nyelvtanak összeállítását megkönnyíteni s részben elékészíteni, az által hogy anyagot gyűjtünk, s a függőben levő kérdéseket tüzetes megvitatás által tisztázzuk; mind ezt pedig a magyar nyelv életéből merített eszközök segítségével akarjuk megvalósítani.” Szarvas Gábor (A Magyar Nyelvőr 1. száma)

Szabályellenes szóalkotások, az idegen nyelvekkel való érintkezés által természetett korcs kifejezések, a helyesség visszaállítása – néhány kiragadott kulcsfogalom a Szarvas Gábor által megfogalmazott célkitűzések közül. Valljuk be, százötven év óta és ma is érvényesek és aktuálisak. Bár – és ezt is említsük meg – közel se mindenki ért ezzel egyet. A mai modern világban teljesen elbizonytalanodtak azok a kategóriák, amelyek régebben mozgathatatlannak tűntek. Egyes felfogások szerint semmilyen szabályt – így nyelvészeti szabályokat sem – lehet rákényszeríteni valakire, és nem is helyénvaló ilyen elvárással közelíteni a beszélő felé. A nyelv spontán változását szabályokkal nem lehet gúzsba kötni, vallják többen, nem lehet korlátozni a beszélőt semmiféle helyességi igénnyel, hiszen a nyelv állandó változásban van, s e változásokat azok hozzák létre, akik a nyelvet használják.

Nos, vajon mit szólna mindehhez a Nyelvőr megteremtője, Szarvas Gábor? Játsszunk el a gondolattal, hogy mi lenne vajon a véleménye az ún. internetnyelvről, a különböző közösségi hálókön elterjedő kétségbeesítő nyelvezetről! Biztos nem menne el szó nélkül mellettük, és az is bizonyos, hogy nem támogatná az ilyen spontán nyelvi megnyilatkozásokat, a – valljuk be – tudatlanságból fakadó helyesírási, nyelvhasználati hiányosságokat.

Azon is eltöprenghetünk, vajon hogyan élné meg Szarvas Gábor az ország feldarabolásából következő nyelvi változásokat. Nehezen tudom elképzelni, hogy a Nyelvőr például arról cikkezne, hogy a különböző határon túli régiók nyelvi különfejlődése, vagy ahogy általában mondják, szétfejlődése helyes irányba vezeti anyanyelvünket, amit tudomásul kell vennünk. Pedig sokan, remélhető-

leg ma már egyre kevesebben, ezt gondolják. Még ma is szerveznek például olyan nyelvi versenyeket diákok részére, amelyekben a határon belüli és határon túli régiók külön kategóriát képeznek, és a díjazás is ennek függvényében valósul meg. A magyar nyelv egy, annak szabályai a hagyományoknak és a mai elveknek megfelelően egységesek, s ezeket mindenkinek szem előtt kell tartania. A nyelvet nem lehet döntésekkel szétdarabolni, csak az országot, bár e döntések nyelvi következményeivel nem könnyű megbirkózni. Vitathatatlan, hogy ebből a szempontból is jóval nehezebb helyzetben vannak a határon túli régiók. Ha az előállt helyzetből adódó nyelvi problémákat megideologizáljuk, megértéssel tudomásul vesszük, sokkal többet ártunk anyanyelvünknek, mint ha sok munkával megpróbáljuk mindezeket legyőzni. Azt hiszem, ebből a szempontból jó úton járunk, mára már sokat ledolgoztunk ebből a hátrányból.

Eltöprenghetünk azon is – ha már a Magyar Nyelvőr százötven évét ünnepeljük –, hogyan állunk a Szarvas Gábor által említett, az idegen nyelvekkel való érintkezés révén természetett korcs kifejezésekkel. Képzelnék el, hogy Szarvas Gábor, miután gondosan átnézte és precíz megjegyzéseivel ellátta a Nyelvőr aktuális számát (ilyen Nyelvőr-számokat egyébként igen élvezetes olvasgatni, és Szarvas Gábor lapszélékre írt gyöngybetűs bejegyzéseit tanulmányozni), kilép a Magyar Tudományos Akadémia kapuján, és megindul a belváros felé. Ha százötven év ugrunk előre az időben, és a mai helyzettel találná szembe magát, bizonyos vagyok abban, hogy nem győzne csodálkozni, és megszámlálhatatlanul sok Nyelvőr-számra találna anyagot. Szinte nincs is jószerivel magyar nevű étterem, kávézó, viszont annál több angol vagy más idegen nevű vendéglátóipari egység kellei magát. Az átlagos magyar járókelő sokszor nem is érti, mit jelentenek ezek az elnevezések. Gyakran még csak nem is helyesen tüntetik fel az idegen szót. És ez csak egy része a mai magyar nyelvet átszövő új keletű idegen szavaknak. A mindennapi élet számos területétől kezdve a tudományos élet nyelvezetéig, a számítógép-technikától a közbeszédig, az idegen szavak dömpingje kiküszöbölhetetlen részévé vált életünknek.

Erdő, 2017

Nos, gondoljuk még tovább? Még egy példát szeretnék említeni, melyről szívesen megkérdezném Szarvas Gábort. Évek óta nézegetem a középiskolába induló diákok felvételi tesztjeit. A feladatsorok egyike mindig felbosszant. A feladat az, hogy értelmetlen betűkből összeállított halandszaszövegből kell kiválasztani bizonyos „szavakat”, amelyek, mondjuk, többes számban vannak, vagy tárgyraggal vannak ellátva, esetleg birtokos személyjellel, netán feltételes módúak. Hogy lehet ilyen feladatot adni? Egy halandszaszöveg, egy értelmetlen betűhalmaz mitől szó? És hogy lehet egy értelmetlen betűhalmazt nyelvtani ragokkal, jelekkel ellátni, illetve ezt kerestetni? Miért nem lehet mindezt értelmes mondatokon, netán a magyar irodalom klasszikusainak műveiből kiválasztott példákön keresztül ellenőrizni? Régebben a szülők pánikba esve hallgatták gyermekük halandszaszövegét, ha a gyerekek már rendszeresen kellett volna tudni beszélni. Most meg halandszaszövegeket gyártunk nyelvtani ismeretek számonkérésére? Igazán érdekelne, hogyan vélekedne erről Szarvas Gábor, de feltételezésem szerint részéről nem találna megértésre ez a módszer.

Százötven évvel ezelőtti időkre kell gondolnunk. Az élet minden területén bekövetkezett változások – mondhatjuk úgy, hogy a fejlődés? – termé-

szetesen nem maradtak nyom nélkül az élet egyetlen területén, így a magyar nyelv vonatkozásában sem. De a Magyar Nyelvőr első számában lefektetett célkitűzések máig maradandó értéket képviselnek. A nyelvhelyesség, a nyelvi tisztaság, az idegen nyelvek hatására való odafigyelés a Szarvas Gábor által a Nyelvőrben közölt, mottóként idézett felhívás óta is maradéktalanul érvényes. Ha továbbgondoljuk az idézett szöveg további részeit, azaz: „akarjuk a követelményeknek teljesen megfelelő tudományos magyar nyelvtanak összeállítását részint megkönnyíteni és részben elékészíteni”, úgy vélem, ezen a téren jól állunk. Nem állunk azonban ilyen jól az idézett szöveg folytatásában kívánt elképzelés megvalósítása terén. Szarvas Gábor arról a célkitűzésről ír, mely szerint „a függőben levő kérdéseket tüzetes megvitatás által tisztázzuk”. A kíváncsiak jogos, függőben levő kérdések is vannak szép számmal, a tüzetes megvitatással is találkozhatunk, bár sok esetben inkább nagyon erőteljes szemléletbeli és véleménykülönbségek látnak napvilágot, gyakran bántó élel. A tisztázás egy olyan kíváncsi, amelytől sajnos elég távol állunk. Az egyetértés még nyelvi kérdésekben is várat magára. A jelenlegi történeket látva, tartanunk kell attól, hogy egyhamar nem is fog létrejönni.

PETŐFI KÖLTŐI ÖRÖKSÉGE

ITT VAN AZ ŐSZ, ITT VAN UJRA...

2. rész

Amidőn tehát szakaszról szakaszra haladva elemezzük a verset, nem az expli- cation detexte, nem a sorról sorra elem- zés e gépies módszerét követjük, hanem a vers *uralkodó poétikai-lélektani ele- mént*, az egyenes vonalú, sokfonadékú s gazdag áthajlású *emelkedést* kísérjük nyomon.

Előbb azonban tanácsos egy (elemzé- si célunknak megfelelő vázlatos) kitérőt tennünk Petőfi világképét és irányzati helyét illetően.

Petőfi a romantika átélője, betelje- sítője és átformálója volt. Nem csak a hazai romantikáé: válaszai nemcsak a magyar nemzeti romantika kérdéseire feleltek, hanem (részben) az európaiéra is. Az európai romantikának ezúttal két jellemző vonására kell figyelni: az egyik a bizonytalanság fájdalma, a má- sikk a természetesség vágya.

Bizonytalan volt az európai roman- tikusok többsége a lét megérthető és értelmes volta iránt. *Bizalmatlan* az embernek létét és történelmét formá- ló képessége iránt. A történetírás (egy- szerűsítetten fogalmazva) azokban a körülményekben szokta ennek a bi- zonytalanságnak és bizalmatlanság- nak végső forrását kijelölni, amelyek a nagy forradalom lehanyatlásával, céljai és eszméi megvalósíthatatlanságá- val és megvalósíthatatlanságával kö- vetkeztek be. Ebből a bizonytalanság- ból és bizalmatlanságból nyugtalan-

ság és unalom, zaklatottság és tétova- ság, tépettség és tehetetlenség fakadt. Ezeknek az élményeknek az együttese hozta világra a romantika egyik leg- jellemzőbb magatartásformáját: a me- nekülést a természetbe. Egy olyan vágy szülte természetbe, amely megszabadít a tudat, a szembenézés kínjaitól. Külö- nös élességgel mutatta meg jellemvo- násait és ellentmondásait ez a maga- tartás, a lét egyik alapmozzanatával, a halállal, az elmúlással kapcsolatban. Rettegték a *tudattal megélt* halált; a lét értelmetlenségének fő bizonyítékát látták benne. És sóvárogták a *termé- szeti* halált, az öntudatlan őszi elmú- lást; a bizonytalanság, a zaklatottság, a tudat kínjainak végső legyőzőjét ma- gasztalták benne. Az európai romanti- ka egyik jellegzetes műfaja – egyebek közt – alighanem azért lett a kettős ér- telmű, a honvággyal és melabúval telí- tett őszi idill, őszi dal.

Volt a természetbe olvadás vágyának, természetesen, számtalan más indoka is. A céltalanság érzetéből például elvá- laszthatatlan volt az *élet örök köznapi- ságának*, jelentőség nélkülségének, lé- nyeg nélküli voltának érzete. Spinoza tanítására – hogy a természet az isten, s hogy az isten a természet – a roman- tikusok közül sokan, igen sokan gon- doltak mélyeséges vágyakozással. A de- izmus bukása után újra transzcendens, örök bizonyosságú lényegiség részesé- nek vélték magukat. A természetben át- való elevatio, a természetben át való föl- emelkedés a transzcendens lényegiség-

be, az istenségbe igazabb útnak látszott, mint a tételes vallások elevatiója.

Petőfi egyéniségében és korában ez a bizonytalanság és ez a bizalmatlan- ság feloldódott. Kora társadalmi forra- dalmat érlelő kor, határozott célokat je- lölt ki, s hitt megvalósíthatóságukban. Egyénisége pedig kiáradó és teremtő egyéniség; maga egészen a világba il- leszkedett, s a világot teljesen magába tudta fogadni; s magát is, világát is he- ves vággyal alakítani kívánta. A roman- tika bizalmatlansága a lét iránti biza- lomnak, a romantika bizonytalansága a történeti biztonságnak adta át helyét szemléletében.

Az ilyen korok, az ilyen egyéniségek számára a természet és a történelem szemléletéből a *gondolkodásban is* ma- gától értető világossággal következik s erősödik föl sokszorosan az élet célo- ságának az örök hite, a lét értelmessé- gének az a biztos tudata, amely a józan *gyakorlatban* mindig is jelen van. Az emberi élet jelenségei egyértelműekké lettek, azonosokká önmagukkal; a ba- rátság barátság, a szerelem szerelem, a gonoszság gonoszság. A lét emberi cél- tudata történeti távlatot, átlátható egy- séget, összhangos arányt szült a vilá- got formálni törekvő akarat és a világ ellenállásai között. Ennek a távlatnak, egységnek és arányosságnak egyensú- lyát, belső békéjét sugározza ez a vers. S egyben egészséges melabúját is. Mert az ilyen tudatú kor, az ilyen tudatú em- ber fokozottan érzi át az őszt mindenna- pi szimbolikájának örök kettős jelenté- sét. Jelképe az új életet érlelő szunnya- dásnak is, s jelképe a búcsúzásnak is, az élni érdemes, az élni szép, de sajnos, gyorsan múló, egyszerű élettől.

*

Mint annyiszor, ezúttal is egy *minden- napi* beszédhelyzetet vesz fel kiindulá- sul Petőfi. A magában melázó meditáló- ét, a maga elé zümmögő beszélőjét.

Itt van az őszt, itt van újra,
S szép, mint mindig, énnekem.
Tudja isten, hogy mi okból
Szeretem? de szeretem.

Olyan mondattal, olyan *állandósult szólammal* üti fel, amely, ha átléptük már a múlt idő érzékelésének küszö- bét – mindnyájunk ajkát elhagyta már (*Itt van az őszt, itt van újra*). S mint az első sort – az egész első strófát is ál- landósult közbeszéd-szólamokból épí- ti fel. S a beszéd belső jelenet is, me- lyet általuk teremt, a lélektani helyzet is, amelyet velük összefog, s a hős is, akit rajtuk keresztül jellemez, egészen köznapi. *Hanghordozása* is bensősé- ges, familiáris, játékos, egy kicsit élér- zékenyült, de semmiképpen sem ün- nepi vagy ódai. Az első sor variációs szentenciázása, a második és negyedik otthonias bizonykodása (*S szép, mint mindig, énnekem, Szeretem? de szere- tem.*), a harmadik morfondírozó kérdé- se (*Tudja isten, hogy mi okból*): ezek az eszközei ennek a hanghordozásnak, mely szólamosságával, a *közbeszéd* elemeivel szinte a pongyolaságig eresz- kedik alá. Az elevatiót köznapiabb, al- sőbb fokról, kevésbé ódai szintről kez- deni is alig lehetne.

Reisinger János

Tartalmaz azonban már az első stró- fa hanghordozása is néhány mozza- natot, amely már jelzi, bár még csak mintegy rejtve vagy közvetetten, hogy a költő viszonya tárgyához: *hangnembe- li, mondális eleme* más lesz, magasabb lesz, mint életképszerű, helyzetdalsze- rű dalaiban lenni szokott. Nem csak a strófa szokatlan teltségű verszenéjéről van szó, amelyben a beszédmondat lej- tése tökéletesen egybevág mind a hang- súlyos, mind a trochaikus ritmus lejté- sével. Ismétlései nemcsak a közbeszéd- szerűség benyomását sugallják, hanem némi merengő, elégikus emelkedett- séget is. És szólamosságai is kettős értelműek: a vers gondolati-reflexió, szentenciózusra, kinyilvánítóra fogal- mazott, ódaihoz közelítő elemeire is előre utalnak.

A második versszak az *elmékedés menetében* szintén kettős szerepet tölt be. Az első strófa belső jelenetet rajzolt, a beszélő belső világára összpontosí- tott, s a hanghordozást adta meg – de mindezt csupán a belső monológ segít- ségével. A belső monológ ugyan meg- marad itt is, de külső leírásra, leíró je- leneterezésre alakul át.

Kiülök a dombtetőre,
Innen nézek szerteszét,
S hallgatom a fák lehulló
Levelének lágy nesztét.

A beszélőt kiemeli, a táj középpontjá- vá avatja, távlatot biztosít neki. Ugyan- akkor az őszt valóságos képének festé- sével immár közvetlenebbül készíti elő a meditációs elem belépését. Bár még mindig csak életkép, helyzetdal a vers – személyessége mélyül, modális eleme egyre határozottabb és kiemeltebb lesz.

A harmadik szakasz előkészítése az *emelkedés ódai irányába* fordulásá- nak, egyben – lehetősége egy *kísértő buktatónak*. Nemcsak a fölrajzolt kép nézőpontját helyezi át a jelenetszerű egyedi helyzetből az *általános szem- lélődés* síkjára, hanem a hangnemet is áttolja a személyes monológból az álta- lános eszmékedés légkörébe. Buktatója is azonban ez: mégpedig alig átvészelt buktató. Mert Petőfi oly irodalmi szóla- mokhoz nyúl benne, amelyek az előző korszakban állandósultak szólamokká. Csúpn irodalmi szólamokká azonban, mégpedig a kis rangú, a visszhang-köl- tészet világában.

Mosolyogva néz a földre
A szelíd nap sugara,
Mint elalvó gyermekére
Néz a szerető anyja.

A közbeszéd szólamait teljes bizton- sággal használta fel – ezek az irodalmi szólamok majdnem elbotlatták. Ezek- hez egy rövid életű, a nyelvnek és a kö- zösség tudatának csak a felszínéig ha- toló ízlés- és szemléletforma bélyege tapadt – azokhoz évszázadok emberi tapasztalata, lelki és társadalmi alap- helyzetek sorozata. Mindnyájan így mondjuk azóta is: „*Itt van az őszt, itt van újra*”, de ugyan ki szokott az 1820– 40-es évek költőit leszámítva így szól- ni: „*Mosolyogva néz a földre / A szelíd nap sugara*” stb.?

Szép Heléna, 2021

Akkor látjuk igazán ennek a divatszerű irodalmi képnyelvnek a gyengeségét, ha összevetjük a második strófa harmadik és negyedik sorával. Ott is öröklött metafora-, kép- és gesztuskinccsel él. (*S hallgatom a fák lehulló / Levelének lány nesztét.*) De nem egy rövid s viszonylag jelentéktelen irányzat képkincsével, hanem minden irodalom ősi lírai közvagyonával. Ezt illeszti ritmikája, szörendje, jelenetezése segítségével hibátlanul a versébe. Megmenti mégis e versszakot is a megelőző és reá következő strófák költői ereje; meg az a természetesség, amely még ezeknek az irodalmias hasonlat-, kép-, gesztus- és jelenetmozzanatoknak a divatszerűségén is átüt. Megmenti azonban mindezekelőtt a vers fölépítésének lényege: az elevatio belső (költői) logikája. Azoknak az elemeknek a jelenléte az első és második strófában, amelyek az életkép-szerűnél már többet sejtettek, itt hozza meg első kamatjait. Reflektív, elmélkedő mozzanatra, szemszög- és szemléltetgátlásra előkészítve: a mai olvasó is el tudja fogadni ezt az irodalmias (ezt a „biedermeieres”) kifejezésekincset.

Egy vers hatását egyetlen szakasza is teljesen tönkretelheti, ha az olvasásban egészen megakaszt. Az ilyen strófát a *vers végéről való visszatekintés* sem igazolja, az ilyen botlást a vers további folytatásának hibátlansága sem iktathatja ki. Ha ellenben a kérdéses szakasz még az elfogadhatóság küszöb fölé marad, a *vers-egész* teljes fölmentést biztosíthat neki. Ez esetben is arról van szó. Különösen az segíti elő ezt a versvégről való felmentést, hogy a vers kettős kulcsképzete, a megújuló álom képzete ebben a szakaszban fordul elő először. Valóban kulcsképzet ez: a dalt az óda irányába emelő elemek éppúgy köréje épülnek mind, mint azok is, amelyek a létbizalom bensőségesen nyugodt, realista hanghordozását, dikcióját elősegítik.

A negyedik strófa megvalósítja az emelkedés hangnembeli átváltását. Ez is élőbeszéd-szerű szólammal indít, mint az első (*S valóban...*). Csakhogy míg az első versszak köznapi, familiáris, otthonias szemlélődés, és szentenciázást sugallt, ez szinte tételeket fogalmazó *értelmi beszélgetés*, vita emlékét, benyomását kelti.

És valóban ősszel a föld
Csak elalszik, nem hal meg;
Szemből is látszik, hogy csak
Álmos ő, de nem beteg.

Az első versszak játszi kihívásai („...énnekem. / Tudja isten, hogy mi okból / Szeretem? de szeretem.”) itt eltűnnek, s helyettük az ódai jelleg kinyilvánító gondolatai, elemei jutnak előtérbe. A vers gondolati kulcsfogalmai (ősz és álom, halál és alvás) ezúttal kétszer is elének állnak, szemben a többi versszak egyszeri előfordulásával.

E kulcsfogalmakkal kapcsolatban Petőfi egyik fontos, általános hatóelvére kell utalnunk. Oly szigorú következetességgel, mint ő, kevesen viszik keresztül a magyar lírában a redukció, a sűrítő egyszerűsítés alapvető követelményét, mind a fogalomkincs, mind a kép- és metaforakincs tekintetében. Kulcsfogalmaitól szinte sohasem szakad el, dikciójából ritkán lép ki, modalitásán alig éjt törést.

Redukciós képességének s a fölvetett körön belül való mélyítésnek és bőví-

tésnek mesterpéldáját azonban nem a negyedik, hanem az ötödik szakasz szolgáltatja. Új elemet kapcsol be, új és döntő elemmel mozdítja elő az elevatiót, az emelkedést: a panteisztikus-sal. De nem az említett, nem spinozai, deisztikus formájában. „*Deus sive nature*” – mondta a nagy német alföldi mester, ami azt jelenti, hogy a romantika gondolatban oly gazdag, sokarcú figurája, Fr. Schlegel sietve hozzátette „... *sive amor*”. Isten, avagy a természet, *avagy a szerelem*. Ha ellentmondás nem volna, egy ilyen megfogalmazás: *emberiesített panteizmusról* kellene szólnunk. Valójában, persze, nem is panteisztikus, hanem pánerotikus képzetkincsről van e strófában szó.

Levetette szép ruháit,
Csendesen levetkezett;
Majd felöltözik, ha virrad
Reggele, a kikelet.

A vers itt igazolja azt, amit kezdetben állítottunk: arra a műfaji szintre emelkedik, ahová a német–angol romantika emelte a dalt. Mégpedig egy alapvető esztétikai-poétikai eljárás mód és követelmény segítségével.

A műfajok, a műformák, tudjuk, állandóan átjátszanak egymásba. Éles elválasztásuk sémákra szoruló elméleti gondolkodásunk szükséglete. Átjátszásuk azonban csak akkor emelik esztétikai hatásukat, ha az átjátszás *szald uralkodó műfaji elemük természete gazdagodik*, emelkedik ki még élesebben. A lírai elem így gazdagítja, dúsítja az etikait vagy a drámait, a drámai a lírait vagy az epikait és így tovább. Itt az ódai elem a dalszerűt teszi mérhetetlenül teltté, töménnyé. A kedves vetkezésének, álmának, öltözésének felejthetetlen, bensőséggel, meghatott gyöngédséggel megrajzolt, becéző, pánerotikus metaforikája nem csupán egyedi, életkori érzelm vagy látomás kifejeződése, hanem a termékenységekben folyton megújuló, a halált folyton legyőző létnek mítoszi emelkedettségi jelképezése.

A valóságos jelenetezés, a konkrét szcenika kevés magyar versben lényegül át így általánosító metaforikává, a metaforika pedig ritkán emelkedik így fel az egyetemesítő jelképek szintjére.

Jelkép és jelképezett közt feloldódik a határ, s voltaképp már alig tudjuk, a kedvesről van-e szó, vagy a természet-ről.

Aludjál hát, szép természet,
Csak aludjál reggelig,
S álmodj olyakat, amikben
Legnagyobb kedved telik.

Ünnepélyesség és gyöngédség ritka művészetű egyesítésének lehetünk tanúi. Az ötödik strófa első két sora (*Levetette szép ruháit, / Csendesen levetkezett;*) például ismétlő, részletező mozzanatosításával, a háromféle *e hangnak*, a nyílt, zárt és közép *e hangnak* suttogást idéző gazdag játékkal (*Csendesen levetkezett*), az életképszerű dal melegségét, befejezett, élre helyezett első állítmányával (*levette*) és végre illesztett archaizáló második állítmányával (*levetkezett*) az ódai emelkedettséget szolgálja hatékonyan.

A vers harmadik része hozza azonban meg az elevatióknak is, a mesterségbeli tudásnak is a beteljesülését. A vers *retorikai szerkezet* szempontjából ugyan-

is három egyenlő részből van felépítve. Az első három strófa megteremti az életképszerű, a helyzetdalszerű légkört, szituációt. A második három az ódai felé közelíti a költeményt. A harmadik három pedig, meggazdagítva és fölemelve az ódai elemmel, visszakapcsol a dalszerűhöz, s végleg egymásba ötvözi a két műfaji elemet.

Van, persze, ennek a retorikai hármasságnak egy mélyebb oka, magyarázata is. Mint a nagy művek szerkezeti fölépítése oly gyakran, ezé is az emberi szellem, az emberi lélek folyamatainak *egyik ösképletére* alapoz. Tapasztalataink, élményeink csak akkor értékes emberi tapasztalatok, élmények, ha az általános emberi, az egyetemes törvény síkjára tudjuk emelni őket. Általános emberi törvényértésünk, létlátásunk viszont csak akkor valódi, akkor értékes, ha vissza tudjuk vetíteni, ha alkalmazni tudjuk saját egyedi létünkre. Petőfi versének hármassága mögött ez a hármasság mozzanat rejlik. A kedves valóságos belépése a versbe ezért csak itt történik meg, s ezért oly nagy hatású, hogy éppen itt, az egyedibe való visszakapcsolásnál történik meg. S e harmadik tudatmozzanat véghezvitele milyen békével, benső derűvel tölti el a költőt, az embert, azt éppen a dalszerű elem hallatlan felerősödése bizonyítja. A hetedik strófában nem kevesebb, mint tizenkét képzet és képzetkapcsolat mutat közvetlenül a gazdagon fölzengő dalra.

Én ujjam hegyével halkan
Lantomat megpenditem,
Altató dalod gyanánt zeng
Méla csendes énekem. –

(Pl. lant, megpendít, ujjhegyével megpendít, altató, altatódal, zeng, ének, halk, méla, csendes ének stb.) A nyolcadikról pedig legyen elég annyit megjegyezni – jóllehet, a hangtanító a mondattaniig a dal számtalan mesterfogását lehetne ennek a szerkezetében is fölmutatni –, hogy benne Petőfi két híres szerelmes versre, két híres dalköltőre játszik rá: Kisfaludy Sándorra és Nikolaus Lenaura. Tudatosan, avagy sem, tökéletesen mellékes: Kisfaludy és Lenau egy-egy nagy versmotívuma, dalmotívuma zeng Petőfi hanghordozásában tovább.

Kedvesem, te ülj le mellém, / Ülj itt addig szótlánul, / Míg dalom, mint tő fölött a / Suttogó szél, elvonul – így szól Petőfi; Kisfaludy meg így: Ülj mellém a kandallóhoz, / Föl van szítva melege / Csobáncvárról, édes-kedves, / Ím, halljad egy agg rege. A Nádi dalok nagyszerű költője pedig a tő fölött viharzó, remegő, elhaló szél jelképlehetőségének valóságos leltárát adta; csupán a *Nádi dalokból* íme néhány példa: *És a hangos szelek sírnak: / Tő, most hol a csillagfényed? (Und die lauten winde klagen: / Teich, wo ist dein Sternlicht? / – A tőn, amely most rezzentelen, / Lágyan lebeg méla holdfény (Auf dem Teich, dem regunglosen / Weilder Mondes holder Glanz) – Ó, a füzek milyen mélyen s mily csendesen / Csüggnék itt a tőba le (Nieder hangen hier die Weiden / In den Teich so still, so tief) – Múló emlékképeddel / rezeget a tőn (Ihr vergänglich' Bild Wandelt durch den Teich).*

Az utolsó strófa ragyogó, majdnem zenei finálé. A versnek szinte minden

gondolati, ódai eleme visszatér benne, de immár egyértelműen a dal eszközeivel összefogva, egyértelműen a dal jellegének alárendelve: a hanghordozása bizalmasan bensőséges, szólítva-kérlelő, én-te viszonyú; a jelenet és a gesztuskinccse egyedi és egyszeri; a retorikája és metaforaalkotása viszont ősi és egyszerű: alapja párhuzam és ellentét; a tárgyához való viszonya, a modalitása.

Ha megcsókolsz, ajkaimra
Ajkadat szép lassan tedd,
Föl ne keltsük álmából a
Szendergő természetet.

Mínta a vers triptichonjának, hármasságának középső részében nem is hangzottak volna el majdnem tétel-lé fogalmazott, szentenciózus gondolati kinyilvánítások; mínta csak egy tisztán hangulati szerelmes dal lezárásáról volna szó.

*

De hát milyen versről van is itt volta-képp szó?

Szerelmes vers ez? Az is, de nem csak az. A termékenység mítoszi arányú megdicsőítése? Az is, de nem csak az. Az életbizalom himnikus megnyilvánítása? A létharmónia fölismerésének kizengése? Egy távlatos világkép, egy célját hívó történetiszemlélet életérzésének költői megjelenítése? A romantika szerette ezt a szóösszetételt: *Geschickslied* – orszdal. *Az Itt van az ősz, itt van ujra...* a létezés dala, a létezés örömeinek dala, *Seinslied* vagy tán még inkább: ein Lied des ewigen Werdens. Ennek jegyében lett nála az ősz is, szemben az átöröklött hagyomány-nal, nem a halál, hanem a megújuló élet szimbóluma.

Érintenünk kell azonban a lezárás előtt még egyszer egy kérdést. A korszak európai költői vágyva vágytak az élévation után, a lét lényegéhez való fölemelkedés, a lét lényegében való osztozás után. Petőfi megalkotta a maga fölemelkedését. S megalkotta Baudelaire is. Az ő Élévationja azonban, belső izgatottsága ellenére is, statikus kép, egzaltációban született, egzaltációt lehelő állapotrajz. Magyarzóinak többsége megegyezik abban, hogy valószínűleg a Lohengrin kiváltotta élmény hatására keletkezett. Petőfi nyugalma, derűje, bizalma Baudelaire-nek nem sajátja. Nagyobb költő tehát francia társánál? Föltenni a kérdést s válaszolni rá értelmetlenség volna. Helyette arra kell rámutatnunk, hogy bár alkotó idejük majdnem egybeesett, korszakukat, világukat mégis csillagmértődek választották el. Petőfi volt talán a szerencsésebb; a fölemelkedéshez neki, a célját tudó forradalmi kor fiának nem volt szüksége sem vallási, sem egyéb művi egzaltációra. Az elmúlást mindig újra legyőző, az örök-ké megújuló természet reális szemlélete elég volt, több volt számára mindennél. Emelkedettsége mindig természetes volt, természetessége mindig emelkedett. Verse azon a művészi magaslaton áll, ahová műfaját, a dalt a romantika emelte – irányzatában, szemléletében azonban talán már túl is lépett a romantikán.

* Az esszé 1. részét októberi lapszámunkban olvashatták.

„ÉN AZONBAN FÉREG VAGYOK, NEM EMBER, EMBEREKNEK GYALÁZATA...”

Jovánovity Patyerek Réka

Hogyan kapcsolódik *A kutya karmai közt* (*The Power of the Dog*) címet viselő film a huszonkettedik zsoltárhoz? Mondhatjuk-e azt, hogy ez is csak egy homoszexualitásról szóló, genderlobbihoz köthető alkotás? Az új-zélandi rendező, Jane Campion jelen filmje Thomas Savage azonos címet viselő, 1967-es, életrajzi ihletésű könyvének adaptációja. Nem egy klasszikus western jellegű alkotásról van szó. Nincsenek párbajok, nincsenek kocsmái verekedések. A párbajok (mint „kötelező elemek”) most a lelkekben játszódnak le. Elsőre úgy tűnhet, hogy a férfi alakok hagyományosak, szimpla cowboyok, és semmivel sem többek. Ehhez a „cowboykodáshoz” kapcsolódik egy magatartásforma is, mégpedig a keménység, a ridegség, a maskulinitás, hiszen semmiféle lágyságot nem tűrhet meg egy bikaherélő kemény legény. Campion listázza a cowboyélet toposzait, mitikus eszközeit, majd új jelentéssel ruházza fel őket. Egy régi nyeregből fétisztárgy lesz, a marhabőr cserzéséből pedig rituálé. Azért is jók ezek a snittek, mert a lassú tempót feldobják, és kizökkentik a nézőt.

Viszont a lassú tempó elengedhetetlen, ha a lelkvilág történései fontosabbak a külső világ eseményeinél. A tekintetek, a kézmozdulatok azok, amelyekre figyelni kell. A vontatottság szükségszerű, ha mindezeket észre akarjuk venni. Türelmes befogadó kell a filmhez, az biztos. Azért is nehéz leülni, és végignézni egy lassú filmet, mert az életünkben is eltűnt a lelassulás és az elhallgatás. Megszűntek a csendjeink.

A táj szimbolikája nagyon erős. A nagytotálók azt az érzetet keltik, hogy ezen a helyen nincs megbocsátás, nincs kedvesség. Csak a magány és a durvaság. A hegy mágikus térként is értelmezhető. Megközelíthetetlennek tűnik. Mégis, mivel mágikus, ahogyan az erdő is, menedékként szolgálhat, olyan helyként, ahol megszűnik az idő, ahol kiteljesedhet az ember, ahol bármi megtörténhet. Az egyik legszebb jelenet, amikor Phil a vízen fekszik, és egy fehér kendővel simogatja magát. Egy transzcendensebb vonalon a megtisztulást szimbolizálhatja. Ugyanakkor a valódi énjének megmutatkozásaként is felfogható, hiszen az a kendő a híres Bronco Henryré. Nagyon érdekes, hogy ezek a minigesztusok csak a végén nyírnak el teljes értelmüket, hiszen akkor kapjuk meg a teljes képet Philről. A tisztálkodás jelenet megelőzi az, amikor Peter az erdőben nyulat szeretne fogni, ehelyett a legkeményebb cow-

boy titkára derít fényt. Néhol egy kis detektívonal is felbukkan, ami kifejezetten jól tesz a filmnek.

A lágyság, a kedvesség, a művészetek iránti fogékonyság egy ilyen puritán helyen nevetésesnek tűnik, jókat lehet rajta szórakozni, ahogyan ez meg is történt. Ám a fiú számára lehullt a lepel, innentől kezdve már csak játssza a tudatlan szerepét. Tudja, hogy Phil járt egyetemre, tudja, hogy gyengéd érzelmeket táplál a férfiak iránt, ergo szerepet játszik, és hazugság az egész léte. Azért projektál, mert saját magát sem képes elfogadni, illetve elviselhetetlennek éli meg, hogy saját magát látja a fiúban, felfoghatatlan számára, hogyan tud valaki ennyire szabad lenni.

Kiváló a mű állatszimbolikája is. Amíg a gyengéd kisfiú, aki papírból virágokat hajtogat, egy aranyos, fehér nyuszt boncol fel irgalmatlan precizitással, addig a macsó bikát heréli ki, nyúzza meg. Az egyik jelenetben pedig közösen vadásznak egy kis nyúlra. Mit jelenthet ez a kettősség, ez a folyamatos elmentés? És miért történik meg a film utolsó pillanataiban a közeledés? Az elvárásoknak nem felel meg a fiatal srác által képviselt érzelmesség és nőiesség, amikor végigvonul a férfiak előtt, akkor füttyögnek neki, és kinevetik. Látszólag nem zavarja. Majd ekkor történik meg a közeledés. Phil felajánlja, hogy megtanítja köteleket fonni. És feloldódik egymásban a két karakter. A kutyát is azok képesek meglátni a csipkézett hegyekben, akiknek arra képességük van, és mások, mint a többiek.

A kettejük viszonya akkor válik látszólag a legintimebbé, amikor közösen szívják a cigarettát, amikor Bronco Henry nyergébe ülhet a fiú. Ekkor számol be Phil arról az esetről, amikor B. H. megmentette az életét úgy, hogy a nagy hidegben a saját testével melegítette fel. Peter tud a férfigazaságról, most már azt is megtudta, hogy ez az idealizált Bronco valószínűleg gyengéd érzelmeket ébresztett a férfiben. Vagyis most már a markában van, megtudta, mi a gyenge pontja. És az utolsó jelenettel együtt nyer értelmet az egész kapcsolatuk, hogy miért tűrte mindezt, miért alakított ki bizalmas kapcsolatot ezzel a durva, öntelt férfivel. Meg kellett mentenie az anyját.

Térjünk vissza a bibliai idézethez. A hetedik versszak így szól: „Én azonban féreg vagyok, nem ember, embernek gyalázata, népnek utálata.” Hogyan köthető ez a főszereplőhöz? Phil karaktere (Benedict Cumberbatch) nagyon komplex, iga-

zából antihős típus, aki képtelen a formálódásra. Ha ez így történt volna, akkor nézhetlenné válik a film. Szerencsére láthatunk egyfajta fejlődési ívet, valamiféle változást. Az egész maskulinitása toxikus, tönkreteszi a körülötte lévő embereket, nem tudja elviselni, ha nem ő kontrollál. Elfogadható lenne-e egy ilyen közegben a lágyság és a nőiesség? Cseppet sem. Az érzelmesség? Ugyan. Mindez, a toxikus magatartás, a lázadás, a nemtörődomség csak szerep. Ahogyan az is szerep, hogy Peter (Kodi Smit-McPhee) egy gyenge, satnya kisfiú. Az egyik legerősebb karakter, hiszen nem akar megfelelni a normáknak, nem akar olyan lenni, mint a többi tahó. Kemény kritikát fogalmaz meg mindenkivel szemben a mondanivaló, mégpedig azt, hogy a felszínesség veszélyes. A mai korra ráhúzza még inkább aktuális a mondanivaló, amikor mindenki és minden az online univerzumban történik, amely nem egy valóságos hely. De itt feloldódnak a gátlások, olyan képet tudunk magunkról kialakítani, amelyet szeretnénk, és ezt senki sem fogja megkérdőjelezni. Éhezünk az elismerésre, a „tökéletességre”.

Központi szimbólum a kötél. Kötél vagy kötelék? A testvérek közötti kapcsolat megváltozik. A fiatalabb testvér urbanusabb, sokkal kifinomultabb, mint a fivére. Rátalált a szerelem, felvállalja az érzelmeit, és egy boldog párkapcsolatban él(ne). Elmenekül a fivére által okozott elviselhetetlen léthelyzetből. Kevésbé szórakoztatja a ranchon dolgozók társasága és primitív időtöltése. Mivel már nem Phil az, aki első helyen áll George fontossági listáján, elindul egy egyszerűes háborúba. A kegyetlen zsarnok háborúja.

Amikor Rose (Kirsten Dunst) ügyetlenkedik a zongoránál, tudását próbálja meg feleleveníteni, mert férje vacsoravendégeket vár, akiket le kell nyugtózni (ismét szerepet kell játszania). Meg-megáll, újakezdi, szenved. Phil megpendíti bendzsója húr-

jait, ugyanazt a dallamfoszlányt játssza, mint a nő, csak hibátlanul és magabiztosan. Ez a háború másik síkon történik, a lényeg, hogy megnyerte. Legyőzte Rose-t. A maga egyszerűségével hátborzongató jelenet. Ahogyan végigvonul az emeleten, majd le a lépcsőn a kitömött állatok előtt, mint egy király, akinek a személye meghajlásra késztet. A szemünk láttára foszlik semmivé a női karakter. Itt egy visszafordíthatatlan törés alakult ki Rose lelkében.

Továbbgörgetve a kötél szimbolikáját, Bronco Henry jöhet a képbe. Vajon miért annyira fontos Philnek, hogy köteleket fonjon? Talán öngyilkosság történt a hegyekben? Esetleg erőszak? Ezekre a kérdésekre nincs válasz. Illetve a kötél az, ami halált okoz. Összefoglalva: a fizikai kapcsolódást szimbolizálja, valamint azt is, hogy a főszereplő mindenkit láncra verve tart, mint egy kutyát. Pontosabban majdnem mindenkit. A másik értelmezés a fallikus jelentés. Amikor a hegyekben történekről mesél, sokszor központban látjuk a kezét, ahogyan végigsimítja a fonott kötélen. Nagyszerű megoldás, hogy az, ami a szerelemhez köthető (az élethez), ugyanúgy kapcsolható a halálhoz is.

Sokáig töprengtem azon, hogy a Rose-szál, az ideg-összeroppanás kellőképpen végig van-e vezetve. Természetesen egyes jelenetekben egyértelmű a nő gyengesége, már az első pár kocsmái jelenetben érezhető, hogy nagyon törékeny, mégis ő a film epicentruma. Minden tőle indult. Mivel egy instabil nőről van szó, teljesen indokolt, hogy az alkoholba fojtja szorongását. Bármennyire utálják az idősebb testvért, ő az egyetlen, aki látja, hogy rossz irányba mennek a dolgok (megjegyzem, miatta), de George, a férj ebből nem lát semmit. Ami kihúzza a lába alól a talajt, hogy Phil közeledik a fia felé. Úgy érzi, mindent elveszített. Ki a valódi áldozat, és ki velejéig romlott?

A gonoszság filmje ez. Olyan, mint Dorian Grey arcképe, Phil

megtalálta magát Peterben. Csak az egyik folyamatosan rothad belülről. Dosztojevskijtől már megtanultuk, hogy aki meglátja a hasonmását, akkor saját halálát látja meg. A kiközösítettből beavatott lesz. Az uralkodó leereszkedik, hiszen a fiú azt látja, amit ő. Azt mondja, amit hallani szeretne. A nem tipikus westernfilm azt a célt szolgálhatja, hogy megszüntesse az előítéleteket. Hogy újragondoljuk az idealizált férfiképet.

Külsőleg satnya, akaratereje hatalmas, célja van. Miért boncol nyulat? Miért hajlandó játszani a tudatlan, nőies fiút? Ezen adottságait használja fel, hogy a zsarnokot letaszítsa a trónjáról, hogy megbüntesse. Nagyon alaposan kitervelt gyilkosságot visz véghez. Hidegvérrel. Még a szörnyű tett után is mosoly ül az arcára, amikor az ágy alá tolja a mérgezett köteleket. Az áldozatból vadász lett.

Sajnálni kellene Philt? Talán egy kicsit. Hiszen újra nyitott valaki felé, aki csúnyán felhasználta a róla szerzett információkat, aki kiválóan tudta manipulálni. És ami a legtragikusabb, hogy még rá is jött, hogy ki okozta a rosszulletét, de már túl későn. Bizonyos szempontból megváltás a környezete számára, hogy többé nem nehezedik a mellkasukra a létezése, másrészt pedig tragédia.

Sokat gondolkodtam, hogy miért lehet sikeres a film. A homoerotikus szál miatt? Olyan filmből van sok. Mégis, szinte kötelező elem, ha az ember olyan filmet akar, amiért esetleg Oscart nyerhet. Ez szomorú. Talán itt nem ez a helyzet, legalábbis nem ennyire egyszerű. Túlságosan komplex szereplők és lelkiállás-ábrázolások vannak. Mégis, nem hagy nyugodni a kérdés: muszáj mindig beleülni a múltba, és új jelentésekkel teletömöködni, mint a vasárnapi asztalra került kacsát? Nem kellene. Jelen esetben a film összetettsége miatt másra is el tudom tolni a hangsúlyt, és értékelni a jó dramaturgiát és a színészi alakítást.

THE SANDMAN: ÁLMOK FEJEDELME

Budai Ágota

Nem nehéz elfogultsággal vádolni – teljesen jogosan –, amikor Neil Gaimanról van szó, hiszen nemegyszer írtam már a könyveiről, sőt egész szakdolgozatom épül az egyik novellájára. Mindig örömmel veszem, amikor egy műve újra előkerül, és a nagyközönség, azaz a tömeg, a popkultúra végtelen listájára felveszi annak nevét. És mégis, amikor a könyvek, ezek a mély, kultúrában, intelligenciában és szimbolikában gazdag, izgalmas történetek sorozat formájában feldolgozásra kerülnek, félúton megtörnek, egyszerűen silánynyá válnak. A probléma, hogy nagyon rövid idő alatt akarnak nagyon sokat megmutatni, ami a végén még a sorozat számára is emészthetetlen. A nézők pedig már az évad felénél feszülten ülnek a képernyő előtt, azon töprengve, hogy a következő epizód még csúsztik-e lejjebb. Így volt ez 2017-ben az *Amerikai istenekkel* (*American Gods*) és a 2019-es *Elveszett próféciákkal* (*Good Omens*) is. Ezért bevallom, hogy rajongásom ellenére sem voltam az elsők között, akik megnézték a legújabb Gaiman-adaptációt, egészen addig, amíg egy napon felugrott egy rövid bejátszás, és az a két perc annyira magával ragadott, hogy pár nap alatt – és igen könnyen – elfogyasztottam a tizenegy részes sorozatot.

Neil Gaiman *The Sandman* képregény-adaptációja 2022. augusztus 5-én debütált a Netflixen, és három hét alatt 274.220.000 órás megtekintéssel zárta a hónapot, amivel a honlap legnépszerűbb sorozata lett, maga mögé taszítva olyan nagynevű

alkotásokat, mint a *Stranger Things*. Az első hét után a nézők már azt kérdezték, mikorra várható a második évad, amire még maga Neil Gaiman sem tudott választ adni a bizonytalanon kívül, hangsúlyozva, hogy a *Sandman* egy nagyon drága sorozat. A „nagyon drága” még a felét sem fedti annak az összegnek, amit a sorozatra költöttek. A Deadline Hollywood beszámolója szerint a tizenegy részes sorozat 165 millió dollárba került a Netflix számára, és ez csak a gyártási folyamat költsége, amely nem tartalmazza a sajtótájékoztatókat vagy a nemzetközi marketinget. És hogy mi kerülhetett ennyibe egy több mint harminc évvel ezelőtt megjelent képregény adaptációjában? A színészi gárda talán még csak a legelső fok az aranyból kirakott emelkedőn.

Az a volumenű és minőségi technikai határ, ami életre keltette ezt a fantasztikus világot, nem lett volna lehetséges olyan úttörő filmek és azok innovatív technológiája nélkül, mint a *Mátrix*, a *Gyűrűk Ura* trilógia és az *Avatar*, vagy olyan sorozatok nélkül, amelyek megváltoztatták az addig bevett narratívát, mint a *Totál szívás*, a *Trónok harca* vagy a *Fekete tükör*.

A *The Sandman* (magyarul *The Sandman: Álmodok fejedelme*) Neil Gaiman angol író 1988 és 1996 között megjelent képregénysorozata, amely a DC Comics és a Vertigo Comics kiadásában látott napvilágot az Egyesült Államokban. Magyarul 2009-ben jelent meg először *Sandman: Az álmodok fejedelme – Prelúdók és noktürnök* címen a Cartaphilus

Kiadó gondozásában. Sikerét az is bizonyítja, hogy ez az egyetlen képregény, amely elnyerte a legnagyobb presztízsű fantasy műveknek járó tematikus nemzetközi elismerést, a World Fantasy díjat. Gaiman ezzel bebizonyította, hogy a képregények igenis irodalmi és művészeti súllyal bírnak.

A történet főhőse Morpheusz, az álmodok ura, aki százéves fogásából kiszabadulva szembesül a távollétében romokba dőlt birodalmával. Eltűnt ereklyéi után indulva megjárja a Poklot – szó szerint –, üldözőbe veszi a királyságából megszökött rémálmokat, alkut köt Shakespeare-rel, és megpróbálja helyrehozni testvéreinek, a megszemélyesített Vágy, Kétségbeesés, Delírium, Pusztítás, Végtet és Halál, azaz a Végtelenek világgal szembeni kártékony és végzetes tetteit. Az alapkonceptió, mint mindig, fantasztikus és izgalmas. Neil Gaiman korunk egyik legnagyobb folklór- és mitológiakutatója, -írója és -tudósa. Így minden, amit papírra vet, átgondolt és jól megalapozott. Minden szimbólum, hasonlat és jelkép egy képletszerű precizitással elhelyezett üzenet.

A filmiparnak nemcsak hogy feljebb kellett emelnie a léceket, de azzal a lendülettel meg is kellett ugrania a saját maga által állított maximális elvárás ahhoz, hogy a sorozatok is felnőhessenek arra a szintre, ami végül lehetővé tette a *The Sandman* elkészítését. Mindemellett arra is szükség volt, hogy a populáris kultúráról lekerüljön egy, még az előző évszázadban ráégetett skarlat betű, miszerint alsóbbrendű,

primitív és felszínes mindenhez képest, ami a vele szemben álló „magaskultúraként” megnevezett alkotás. Bár ez utóbbiak párharca még mindig egy lassú folyamat a rögzös úton, tagadhatatlan, hogy az internet megjelenése, a fogyasztói szokások és igények átalakulása, valamint az Y generáció fokozatos térnyerése a munkaerőpiacon olyan fo-

lyamatoknak adott teret, ahol a populáris többé nem a minőségtelessel egyenlő. Erre pedig korunk egyik legnépszerűbb írója önmaga által magnum opusának tekintett műve a legjobb példa. A *Sandman* az a történet, amire harminchárom évet kellett várni a tévézőknek, így több millióan, köztük én is, izgatottan várják a repetát.

könyv

A TÖRTÉNETÉPÍTÉS JÓ ÉS GYENGE PÉLDÁJA

Fekete J. József

Chris Carter: *Vadász*. Fordította Őri Péter. General Press, Budapest, 2022; Chris Carter: *A hívás*. Fordította Szabó István. General Press, Budapest, 2022

A thriller és a krimi elengedhetetlen eleme a történet, a story. Cselekmény nélkül nem létezhet egyik említett műfaj sem,

miként sok egyéb zsáner is elbeszélhetetlenné válna hiányában. Ám e két műfaj esetében a történet nem pusztán az ese-

mények rendezett elmondását jelenti, hanem sokkal többet. Beleértve a szereplők élettörténetükön keresztül kibontott jellemrajzát, cselekedeteik motivációját, az események összefüggéseinek feltárását, a cselekedeteket kiváltó pszichikai okokat, beidegződéseket, a lélektani rugók működését az áldozat és az elkövető esetében egyaránt.

Chris Carter regényeiben alapos motivációs indoklás kap az olvasó minden bűncselekmény esetében. A szerző eredeti szakmája szerint ugyanis kriminálpszichológus. Magyar fordításban eddig nyolc regénye jelent meg, ezek mind a Robert Hunter pszichológus végzettségű rendőr-

nyomozó és társa, Carlos Garcia nyomozó ügyeit dolgozzák fel. A két rendőr Los Angelesben a rendőrség különös kegyetlenséggel és sorozatban elkövetett gyilkosságokkal foglalkozó ügyosztályán dolgozik. Hunter erőszakos bűncselekmény során veszítette el apját, majd rendőrségi partnerét, maga is több alkalommal megsebesült, de kevésbé elmés, ám mindig kéznél lévő társával, Garciával folyton kihúzza magát a csávából, és megakadályozza a sorozatgyilkos további tombolását.

Az eredeti nyelven 2011-ben megjelent *Vadász* című regényének olvasása során megzavart, hogy a főhőst Hunternek hívják, ami angolul annyit tesz, hogy vadász. A regény hőse mégsem a nyomozó, ám más vadászt nem találtam a regényben. Tanácstalanságom mindaddig fennállt, amíg el nem olvastam a mű eredeti címét: *The Night Stalker*. A night jelentése éjsza-

ka, itt éjszakaiként kell értelmezni, a stalker pedig arra az emberre utal, aki megszállottja másoknak, titokban figyeli, kintartóan zaklatja őket a közösségi hálózatokon; általában hírességek vagy közszereplők az áldozatai. Innentől kezdve már minden világos, a regény pontosan egy ilyen elkövetőről szól.

Csak hogy az elkövető nem állapodik meg egy személynél, hanem sorra gyilkolássza az egymásra külsőleg nagyon hasonlító, fiatal, művészi hajlamú nőket, sőt járulékos áldozatai is vannak, egy patológus a nála gyakorlaton lévő segédjével, egy magánnyomozó (nő) és majdnem a rendőrkapitány is, aki ugyancsak nő. Hunter nyomozó tudja, hogy a gyilkosságokat valamiféle trauma okozta lelki sérülés váltotta ki, de azt nem, hogy ki lehet az elkövető, milyen élménye volt a kiváltó ok, hogy elboruljon az agya, és válogatott kíméletlenséggel törjön mások

HANGÖRÖKSÉGEK

Dormán László abban különbözik mindenki mástól – ahogy mindenki más is egymástól –, hogy ő másként különbözik. Harsonatanár, újságíró, szerkesztő-műsorvezető, a Magyar Rádióban határok nélküli tértágitó, fotós, mondhatnánk, polihisztor. Is. Mert a délvidéki, vajdasági fotóművész, jazz- és egyéb fotós fő ismérve az, hogy azonkívül, hogy minden fontosabb eseményt, mely egy adott közösséget, tájegységet képvisel, legyen az jazzfesztivál, író-tábor, művésztelep, szórvány-magyar életér vagy pusztán egy hétköznapi arc, szóval, azonkívül, hogy ilyesmiket megörökít, ő maga is időtlenedik. Barátai, ismerősei már évtizedek

óta vádolják vagy dicsérik emiatt, és pontosan ezért tart ez a folyamat még mindig. Dormán valóban átlép egy határt, ami már nem művészeti ágakban, esztétikai posztulátumokban és szociográfiai felmérésekben, hanem emberségben mérhető. Fontos dolog ez, napjainkban. Egy megkülönböztető tényező, ha jobban belegondolunk...

Itt vannak például ezek a jazz-fotók. Nem fiatalok. Egyik-másik túllépte már a negyvenet, de nem ösziülnek, hisz eleve fekete-fehérek. Fehérek, feketék. Ezt nem azért mondom, mert nem látszik a képeken, hanem mert a Dormán mondta nekem. És az más. A másik „más” az, ahogyan ezek a jazz-zenészek

ezelekről a fotókról megszólítanak bennünket. Ők a hang emberei, akik némán szólnak hozzászólásunk. Közben valamilyen hangszert tartanak a kezükben, vagy éppen énekelnek valamit. Középre lenne azt állítani, hogy a pillanat rögzült. Nyilván rögzült. Na de hogyan? Hol volt akkor a fotós, milyen közel vagy távol, és milyen pozícióban, amikor exponált? Guggolva? Ülve? Fekve? Ki engedte meg neki, hogy úgy örökítsen meg valamit, hogy közben egy eksztrém folyamat zajlik, kerekre nyílik egy száj, elmerengés közben „lecsüng a kéz”, melyet csak egy fúvós hangszert menthet meg egy újabb életmentő befúvásra várva, vagy maga a befú-

vás, amikor a teremtett hangtól inspirálva kiguvad a szem, felfelé tekint, mintha Istent kérdezné: jó ez így? Közben ujjak érnek össze szívet formázva, és bezáródik a zene két kéz közé, míg a hangszer vár, valahol a háttérben.

Az improvizáció, a „felszabadított zene” és annak képi megörökítése látszólag merőben ellentétes folyamat. Mintha egy kolibrít feszítenénk ki nektárszürcsölés közben, hogy láthatóvá váljon a szárnya. Tapinthatóvá. Itt viszont a hangok válnak tapinthatóvá a maguk némaságában, amint éppen megszületnek, vagy megszületésre várnak. Az újszülött felsírása előtti csendet hallgatjuk, ami e kiállítás képeinek esetében jóval tovább tart. Még annál is tovább, mint amilyen hosszasan a fotót nézzük. (Muszorgszkij ellentétes utat járt be: ő létező, de a hallgató számára láthatatlan festményekből varázsolt hangokat.) Esetünkben néma hangok gazdái a hangszerek, azok megszólaltatói pedig zenészek, akik nem öregszenek. Nevük is van, a fotókon vagy azok alatt, hogy szentesítsék a pillanatot. És a helyszínek is valóságosak, hiszen a hang csak térben terjed. Ezek a helyszínek városokat takarnak. Újvidéket, Szegedet, Szabadkát, Belgrádot. A városok jazzfesztiválok birtokosai, azok pedig a muzikusok és a közönség találkozóhelyei. Ilyen egyszerű, hiszen zenélni szabad. Igaz, tudni is kell, átgondolva-rögtönözve, röptetve mindenkit gyönyörű témák mentén, mintha folyók vagy tengerek partján sétálnánk.

George Addams, 1976

Art Blakey, 1988

könyv

életére. De rossz, téves megfogalmazás az agy elborulása, valami teljesen más pszichikai mozgatórugó elpattanásáról van inkább szó, mert a sorozatgyilkos mindvégig következetes, alaposan felkészült, előrelátó, rafinált, tökéletesen álcázza magát, senki nem mondaná meg róla, hogy egyszerre két életet él.

A regény úgy van összerakva, mint egy svájci óra, minden mozzanatról megtudjuk, mi idézte elő, és milyen következménnyel jár. Mellesleg az elkövető is egyfajta finomműszerész, egy órásmesternél tanult szakmát, tudását alkalmazva maga készít olyan precíz eszközöket, amelyek a kiszemelt áldozatok halálát okozzák. Tegyük hozzá, *A hívás* sorozatgyilkosa is rendkívül kreatív, azzal, hogy ő nem egy gyermekkori traumát másol bűncselekményei során, hanem családtagjainak elvesztését igyekszik ártatlan személyeken megboszszolni, a maga sajátos módján „igazságot tenni” a világban.

A *Vadász* című regényben (is) a történet háromnegyedénél derül fény az elkövető kilétére, akit egy húsz évvel korábban megtörtént esemény borít ki emberi mivoltából. A nyomozókra további kutatás vár, mert ugyan tudják, ki lehet az elkövető, azt viszont már nem, hogy hol rejtőzhet, és egyáltalán milyen a külseje. Persze minden kiderül a nagyon precízen összerakott regényben. Hunter nyomozóban elemi erővel bukkan föl a fölismerés, hogy hiába sikerült kézre keríteni a rejtett sorozatgyilkost, méltó büntetés helyett elmeorvosintézetbe zárják, ahonnan megengedő orvosi szakvélemény mellett kiszabadulhat.

Ugyanez a pönológiai probléma köszön vissza az eredetiben 2017-ben megjelent *A hívás*-ban, de ott a szerző megoldja a társadalmi igazságtalanságot. Beépít a regénybe egy mellékszereplőt, aki imádott felesége brutális meggyilkolását megbosszulja a diliházba csukott elkövetőn. Ez a mellékszereplő

egyébként a szakmájában magasra értékelt, különleges kapcsolatokkal rendelkező bérgyilkos, ami megmagyarázza, miként is juthatott be az elmeorvosgyógyászati kivizsgálás alatt álló tetteshez.

A tettesen kívül itt is csupa nőáldozatokkal találkozunk, haláluk értelmetlen és brutális, a gyilkos maga készíti elveszejtésük eszközeit. Ebben az esetben csupán a regény végén derül ki a tettes kiléte, de nagyon furcsa módon, mintha a szerző egy sor szereplő neve közül egy kalapból húzta volna ki, ki legyen a gyilkos. Az olvasóban fel sem merülhet a kiléte, mert csupán jelentéktelen mellékszereplőként mutatkozik a történet során, a gyilkosságok indítékait is csupán a tettes leleplezését követően tudhatjuk meg.

Vagyis Chris Carter ennél jobban is össze tud rakni egy történetet. Számomra csalódást okozott, viszont sokaknak tetszett. És ez rendjén is van, hiszen minden embert másként szólít meg egy-egy történet.

Dresch Mihály, 1988

színház

BÜNHÖDÉS

Zalán Tibor: *Ne lőj a fecskére!* Kosztolányi Dezső Színház, Szabadka, 2022. Rendező: Hernyák György

Az egyik kedvenc filmem az *In Bruges* (2008, rendező és író: Martin McDonagh): két bérnyilkosról szól, akiket több szempontból is bűnhődni küldenek a középkori, belga Brugge városba, mert legutolsó megbízatásuk során egyikük ártatlan embert ölt meg. Egy nagyon emberi történet fekete komédiába csomagolva arról, hogy miként számol el az ember a saját lelkiismeretével, és létezhet-e bűnbocsánat. Mindez pedig egy már szinte valószínűtlenül mesés városban, amelynek minden téglája maga a történelem. Ami az amerikai-brit filmben Brugge, az a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház új előadásában egy (vajdasági?) magyar falu.

Október 24-én mutatták be a KDSZ színpadán Zalán Tibor *Ne lőj a fecskére!* című egyfelvonásos drámáját, melynek rendezője Hernyák György. Nagyon sokat gondolkodtam a bemutatón, ha az előadás, ami tulajdonképpen, ha színházról van szó, telitalálat, hiszen ez is a célja. Bennem viszont főként az a kérdés ismétlődik, hogy: miért? De ezt mindjárt bővebben is kifejtem.

Az előadás történetének előzménye, hogy valahol, valakinek volt egy lakodalmja, ahová hivatalos volt a Vendég (Mészáros Gábor) is. Egy paraván mögött látjuk a mulatsá-

got, egy tipikus vajdasági lakodalom eresdelahajam részét, amelynek végén a Vendég szorosabbra fűzi az ismeretséget Babával (Verebes Andrea), aki a faluban mindenkié. Másnap reggel viszont az egyéjszakásnak induló kapcsolatnak csak nem akar vége lenni, a falu lakói valamilyen furcsa, megmagyarázhatatlan, de leginkább baljós okból kifolyólag mindent megtesznek annak érdekében, hogy ez a messziről jött Vendég ne tudja elhagyni a falut. Sajnos az nem derül ki, hogy miért. Pálinkával itatják, hogy ne tegyen fel kérdéseket, kicsalják tőle az autóját, hogy ne tudjon elmenni, elveszik tőle mindenét, de legfőképpen a szabad akaratát. Mindezt módszereken, fel sem tűnnek neki igazán a trükkök. A Vendég körül egyre szűkül a tér – a fizikai is –, minél több idő telik el, minél több pálinkát itatnak meg vele, minél inkább függésben tartják a falubéliek, annál rosszabb helyre kerül – fizikailag és az elméjében is. A történet végére már csak egy háromlábú sámlin jut neki hely, az őt körülvevő falak is annyira szűkek, hogy szinte összenyomják. Viszont nem derül ki, hogy miért. Miért tartják fogva? Kik valójában ezek az emberek, a falubéliek? Mi ez a közösség? Miért történik ez egyáltalán? Ne értsenek félre, nem elvárás számomra, hogy egy történetnek legyen füle is, meg farka is, csak izgalmas lenne érteni, hogy a karaktereket mi motiválja, miért is történik valami,

Fotók: Molnár Edvárd

ami ennyire alapeleme a cselekvésnek a színpadon. Lehet, hogy ez az ember, a Vendég átvitt értelemben és jelképesen bűnhődik ebben az eldugott faluban? De miért?

A karakterek jelzésértékűek, eltúlzottak: az öregasszony, aki bottal jár, kendőt visel a fején, a falusi svindler, akiknek kackiás a bajszuk, és mindig valami rosszban sántikálnak, a harsány vőfély, aki rímekben beszél, és a nő, aki csupán egy erotikus kellék. Mindenki szándékosan mű, ez biztosan valamit jelent, biztosan majd lehull egy pillanatban az álarc – gondolom én. De erre sem kapunk választ.

Az előadás szempontjából tehát az sem fontos, hogy hol történik, az sem, hogy hogyan kerültek oda, ki a Vendég, kik a falubéliek, hogy miért tartják fogva a Vendéget. Akkor itt valami más lehet a dologban. Lehet, hogy minden, ami ebben a világban történik, az a tudat börtöne, tehát a testünket a saját elménk tartja fogságban. Igen, erre a következtetésre jutok tapsolás közben, hogy itt valami nagyon metaforikus jelentéstartalmat láthatam a színpadon, csak sajnos nem tudok vele mit kezdeni, mert csupán kérdéseket vet fel bennem – de nem a jó értelemben. Nem a létünk elviselhetetlen könnyűsége, még inkább nehézsége jut eszembe, vagy

az abszurd egzisztencializmus, hanem az, hogy létezhet-e másodlagos jelentéstartalom akkor, ha az elsődleges jelentés sem letisztázott. Az alkotók és én ebben nyilvánvalóan nem értünk egyet.

Zalán Tibor, az író a következőképpen gondolkodik az előadás témájáról: „Csak vendég vagyunk ezen a világon, tartja a mondás. Ez elképzelhetően igaz. De lehetnek ennél konkrétabb kinyilatkoztatások is az embernek. Például, amikor kénytelen felismerni, hogy tulajdon élete válik örök vendégséggé egy számára eddig ismertnek hitt, immár idegenné vetemedett, valóságban. (...) Vidám vendégségből kényeszerű vendégségbe

keveredünk, amely életfogytig tart. Pedig nem követtünk el semmit. Talán mégis bűnt követtünk el valamikor. Akarva vagy számunkra sem fölismer-ten. Tudtuk, nem tudtuk. Fecskére lőttünk. És már halálunkig véresen esszük a kenyerünket.” A falu tehát az élet maga, mi pedig benne a bűnösök? Én akkor már inkább Brugge-ben bűnhődnek.

Zalán Tibor: *Ne lőj a fecskére!*

(népiesch tragifarce)

Szereposztás:

Vendég - Mészáros Gábor

Baba - Verebes Andrea

Vőfély, rendőr - Ricz Ármin

m. v.

Öregasszony - Hajdú Sára

m. v.

Kalapos - Kucsov Borisz

Bajuszos - Búbos Dávid

Falubeli - Szőnyi Márton

Spirit - Kovács Nemes

Andor m. v.

Zeneszerző: Hernyák Kati

Díszlettervező: Saša

Senković

Jelmeztervező: Janovics

Erika

Koreográfus: Búbos Dávid

Rendezőasszisztens:

Verebes Andrea

vers

Oroszi Armand

Nyár végi merengés

Hol vagy? Merre?

Otthon, innen messze.

Szikrázóan kéklő szemeid emléke csupán az,

mi fejemnek sötét odvát

áldott fénytel telíti meg.

S lángra gyúl néhány gondolat,

melyben újra érzem mámorító illatod

s azt, mikor karomban tudtam karod.

Az ősz gyűlölete

Tüdőd ólommal megtöltött köd,

üresedő nedves táj,

hol nincs más, csak kopasz

bokrok és fák.

A hulló leveleket nézvé

mutatkozik egy-egy üzenet:

meglásd, elviszlek téged is,

suttogja a hajnali fagyos szél,

s hidd el, a pihenő föld illata

lesz majd a vigasz.

Esik az eső csepp csepp után,

s hullik a könny, mely az eres helyett

orcádon csorog végig,

kutatva a válasz után, melyet

lelni nem fogsz, kivéve

az avart, hol mindezt olvasod.